Autoreferat

SPIS TREŚCI

1. Podstawowe informacje o kandydatce 4

1.1. Imię i nazwisko 4

1.2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej 4

1.3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych 4

2. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.) 5

2.1. Tytuł osiągnięć naukowych 5

2.2. Omówienie celu naukowego ww. cyklu prac i osiągniętych wyników 7

A. Wprowadzenie 7

B. Humanitaryzm międzygatunkowy – perspektywa pedagogiczna 10

C. Wychowanie do współistnienia – edukacyjne dialogi humanizmu i posthumanizmu 18

I. Humanizm 18

II. Posthumanizm 21

D. Ścieżka towarzysząca cyklowi – technologie w służbie humanitaryzmu 25

E. Podsumowanie cyklu 28

3. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej 29

3.1. Współpraca w zakresie Centrum Badań Społecznych Inkluzja, pod auspicjami władz Akademii Pomorskiej w Słupsku (2021-2023) 29

3.2. Współpraca w ramach centrum edukacyjno-szkoleniowego Stowarzyszenia Akcja Społeczna /SAS/ w Gdańsku (2002-2020) 31

3.3. Pozyskane granty krajowe 31

3.4. Uczestnictwo w programach europejskich 32

3.5. Uczestnictwo w pracach zespołów badawczych 36

3.6. Członkostwo w krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych 40

3.7. Członkostwo w redakcjach naukowych monografii 40

3.8. Członkostwo w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism 40

3.9. Uczestnictwo w zespołach oceniających 41

3.10. Raporty wykonane na zamówienie instytucji publicznych 41
3.11. Udział w zespołach eksperckich lub konkursowych 41
4. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę 41
4.1. Osiągnięcia dydaktyczne 41
I. Prowadzone zajęcia dydaktyczne 41
II. Promotorstwo prac dyplomowych 42
4.2. Osiągnięcia organizacyjne 42
I. Praca organizacyjna 42
II. Organizacja konferencji, seminariów i sympozjów naukowych 43
III. Prowadzenie warsztatów 45
4.3. Osiągnięcia popularyzujące naukę 45
5. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej 47
5.1. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych 47
5.2. Uzyskane nagrody 48
BIBLIOGRAFIA 49

1. Podstawowe informacje o kandydatce

1.1. Imię i nazwisko

Małgorzata Obrycka

1.2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

- 2024: mgr psychologii; Wyższa Szkoła Biznesu w Nowym Sączu. Studia Magisterskie z Zakresu Psychologii. Specjalność: neuropsychologia. Praca dyplomowa – wyróżniona.
- 2012: doktor nauk społecznych; Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych. Studia Doktoranckie z Zakresu Pedagogiki i Nauk o Polityce. Dyscyplina: pedagogika. Tytuł pracy doktorskiej: „*Rodzicielskie pojmowanie wychowania religijnego. Studium fenomenograficzne*". Promotor: prof. dr hab. Mirosław Patalon. Recenzenci: prof. dr hab. Krzysztof Jakubiak, ks. prof. dr hab. Marian Nowak.
- 2003: mgr pedagogiki; Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, Wydział Pedagogiki i Psychologii. Studia Magisterskie z Zakresu Pedagogiki. Specjalność: pedagogika ogólna.
- 2001: licencjat pedagogiki; Elbląska Wyższa Szkoła Humanistyczna, Wydział Pedagogiki. Specjalność: resocjalizacja.

1.3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych

- 01.10.2023-obecnie: Uniwersytet Gdański: Instytut Pedagogiki, Zakład Historii Nauki, Oświaty i Wychowania. Stanowisko: adiunkt. Umowa o pracę.
- 25.10.2023-30.11.2024: Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim. Stanowisko: wykładowca. Umowa zlecenie.
- 11.09.2023-03.03.2024: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu. Stanowisko: wykładowca. Umowa zlecenie
- 01.06.2023-11.12.2023: Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu. Stanowisko: wykładowca. Umowy o dzieło.
- 05.11.2020-28.02.2023: Akademia Pomorska w Słupsku, Centrum Badań Społecznych Inkluzja. Stanowisko: koordynator utworzenia i kierownik Centrum. Funkcja pełniona i wykonywane działania w ramach umowy o pracę. Powołanie.
- 12.10.2020-10.01.2023: Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Pedagogiki. Stanowisko: z-ca Dyrektora Instytutu ds. Nauki. Funkcja pełniona w ramach umowy o pracę. Powołanie.

- 01.10.2018-30.06.2020: Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Pedagogiki. Stanowisko: Kierownik Pracowni Metodologicznej. Funkcja pełniona w ramach umowy o pracę. Powołanie.
- 01.10.2017-28.02.2023: Akademia Pomorska w Słupsku: Instytut Pedagogiki. Stanowisko: adiunkt. Umowa o pracę.
- 15.11.2012-30.09.2024: Gdańska Szkoła Wyższa. Stanowisko: wykładowca. Umowy o pracę, umowy zlecenie oraz umowy o dzieło.
- 24.02.2012-01.06.2012: Uniwersytet Gdański, Instytut Pedagogiki. Stanowisko: wykładowca. Umowa o dzieło.
- 01.10.2009-30.06.2011: Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku. Stanowisko: wykładowca. Umowy o dzieło.

2. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.)

Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnieć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

2.1. Tytuł osiągnięć naukowych

Jako osiągniecia naukowe po uzyskaniu stopnia doktora wskazuję powiązany tematycznie cykl 14 publikacji, złożony z publikacji wiodącej w postaci 1 monografii, 9 artykułów oraz 4 rozdziałów w monografiach. Powyżej wskazane osiągnięcia poszerzam o ścieżkę publikacyjną towarzyszącą cyklowi złożoną z 1 monografii, 1 rozdziału w monografii i 2 artykułów. Przedstawiany do oceny cykl publikacyjny powstał w latach 2013 – 2025. Tytuł cyklu:

MIĘDZY EDUKACYJNYM DZIEDZICTWEM A EWOLUCJĄ:
WYCHOWANIE W OBLICZU HUMANIZMU I POSTHUMANIZMU

Przedmiotem prac składających się na osiągnięcia naukowe są dwa obszary tematyczne oraz ścieżka towarzysząca cyklowi, mianowicie:

1. Humanitaryzm międzygatunkowy – perspektywa pedagogiczna;
2. Wychowanie do współistnienia – edukacyjne dialogi humanizmu i posthumanizmu;
3. Ścieżka towarzysząca cyklowi – technologie w służbie humanitaryzmu.

Tabela nr 1. Cykl publikacyjny[1]

[1] Czekaj – moje panieńskie nazwisko.

Tytuł cyklu	Tytuły Osiągnięć	Kategorie pojęciowe	Rodzaj publikacji	Publikacje w cyklu
MIĘDZY EDUKACYJNYM DZIEDZICTWEM A EWOLUCJĄ: WYCHOWANIE W OBLICZU HUMANIZMU I POSTHUMANIZMU	***Humanitaryzm międzygatunkowy – perspektywa pedagogiczna***	Humanitaryzm międzygatunkowy	Monografia	1. Obrycka Małgorzata, ***W stronę posthumanizmu. O wychowaniu do humanitaryzmu międzygatunkowego***, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, ISBN 978-83-8180-149-2, recenzja prof. dr hab. Lucyna Kopciewicz.
	Wychowanie do współistnienia – edukacyjne dialogi humanizmu i posthumanizmu	Humanizm	Rozdział	1. Czekaj Małgorzata, **Katecheta i katecheza w Polsce Ludowej. Sekularyzacyjne uwikłanie**. [W:] *Zaangażowanie? Opór? Gra? Szkic do portretu nauczyciela w latach PRL-u,* red. R. Grzybowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, s. 219-228.
			Rozdział	2. Czekaj Małgorzata, **O mechanizmach kształtowania religijnej tożsamości współczesnego człowieka**. [W:] *Różnice. Edukacja. Inkluzja,* red. A. Komorowska-Zielony, T. Szkudlarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015, s. 181-190.
			Artykuł	3. Obrycka Małgorzata, ***Etyczność i religijność w edukacyjnym dyskursie aksjologicznym***, „Karto-Teka Gdańska" 2018, nr 1(2), s. 19-32.
			Artykuł	4. Obrycka Małgorzata, ***Intuitive Law in the Light of Independent Ethics***, „Studia Humana" 2018, nr 7(3), s. 21-30.
			Rozdział	5. Obrycka Małgorzata, **Etyka niezależna w perspektywie edukacji równościowej**. [W:] *Horyzonty i perspektywy edukacji równościowej*, red. G. Piekarski, M. A. Sałapata, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2018, s. 405-424.
			Artykuł	6. Obrycka Małgorzata, ***Nauczyciel, naukowiec, uczony – tradycja dobrej roboty***, „Colloquium" 2023, nr 3(51), s. 167-188.
		Posthumanizm	Rozdział	1. Obrycka Małgorzata, **Rodzina a posthumanistyczne ideały – perspektywa pedagogiczna**. [W:] *Rodzina i dziecko w zmieniającym się świecie. Perspektywa historyczna i pedagogiczna,* red. K. Jakubiak, R. Grzybowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 235-256.
			Artykuł	2. Obrycka Małgorzata, ***Na styku animal studies i nauk o wychowaniu***, „Parezja" 2021, nr 2/(16), s. 11-29.
			Artykuł	3. Obrycka Małgorzata, ***W podróży z Darwinem… O zwierzęcych historiach w kontekście ludzkiego życia, aktywności i kultury fizycznej***, „Ars Educandi" 2022, nr 19, s. 27-39.
			Artykuł	4. Obrycka Małgorzata, ***Wychowanie do humanitaryzmu międzygatunkowego w czasie wojny. Czego możemy nauczyć się dziś o edukacji, nauce i równości od Rudolfa Weigla?***, „Karto-Teka Gdańska" 2024, nr 1(14), s. 43-58.
			Artykuł	5. Obrycka Małgorzata, ***Humanism and Posthumanism in the Post-truth Era – Pedagogical Implications***, „Er(r)go" 2024, nr 48/1, s. 189-210.
			Artykuł	6. Obrycka Małgorzata, Androsiuk Łukasz, ***Pedagogiczne implikacje emigracyjnych wojaży Ignacego Domeyki – reportaż dokumentarny***, „Forum Pedagogiczne" 2025, nr 15(1), s. 249-259.
			Artykuł	7. Obrycka Małgorzata, ***Człowieczeństwo niejedno ma imię. Wychowanie do humanitaryzmu w świetle dzieciństwa Irène i Ève Curie***, „Horyzonty Wychowania" (recenzje pozytywne, tekst przyjęty do publikacji).
	Ścieżka towarzysząca cyklowi	Technologie w służbie humanitaryzmu	Artykuł	1. Obrycka Małgorzata, ***Niepełnosprawność w świetle najnowszych nurtów transhumanistycznych***, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja" 2022, nr 87(3), s. 6-15.
			Monografia	2. Obrycka Małgorzata, Zalewska-Meler Agnieszka, ***Spostrzeganie wzrokowe dziecka przedszkolnego jako złożona funkcja poznawcza. Eyetracking w badaniach pedagogicznych,*** Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2025, ISBN 978-83-8206-718-7; recenzja prof. dr hab. Bożena Muchacka.
			Rozdział	3. Zalewska-Meler Agnieszka, Obrycka Małgorzata, **The Application of Eye-Tracking in the Evaluation of Functional Visual Perception in Preschool Children**. [W:] „2nd International Scientific Research Congress, Congress Book", isrAcademy Publishing, Istanbul 2025, s. 88-105.
			Artykuł	4. Androsiuk Łukasz, Obrycka Małgorzata, ***Digital culture in the light of educational processes. Ad vocem for the remarks and musings of Jordan Shapiro concerning the digital childhood***, „Studia z Teorii Wychowania" 2025, vol. 16, nr 2 (51), s.143-158.

Tabela nr 2. Wszystkie publikacje

Małgorzata Obrycka WSZYSTKIE PUBLIKACJE	
Rodzaj publikacji	**Ilość**
Autorskie monografie	3
Monografie pod redakcją	2
Rozdziały w monografiach	14
Artykuły naukowe w czasopismach	23
Eseje recenzyjne	2
Sprawozdania naukowe	5
Redakcje naukowe czasopism	2
Łącznie publikacji	**51**

2.2. Omówienie celu naukowego ww. cyklu prac i osiągniętych wyników

Przedstawiony do oceny cykl publikacyjny w zakresie dyscypliny pedagogika pt.: ***Między edukacyjnym dziedzictwem a ewolucją: wychowanie w obliczu humanizmu i posthumanizmu***, podzieliłam na trzy obszary tematyczne, mianowicie:

1. Humanitaryzm międzygatunkowy – perspektywa pedagogiczna;
2. Wychowanie do współistnienia – edukacyjne dialogi humanizmu i posthumanizmu;
3. Ścieżka towarzysząca cyklowi – technologie w służbie humanitaryzmu.

A. Wprowadzenie

Cykl łączy przede wszystkim przedmiot moich zainteresowań badawczych, jakim jest kategoria humanitaryzmu międzygatunkowego, postrzegana w perspektywie pedagogicznej. Struktura cyklu obejmuje zarówno kryterium tematyczne, jak i chronologiczne, jednakże z racji poruszanego przedmiotu badań pojawiające się treści często przybierają charakter spiralny. Dla uzasadnienia spójności prezentowanego cyklu tłem teoretycznym uczyniłam dwa nurty, mianowicie – humanizm i posthumanizm. Reprezentują one zespoły konkretnych fenomenów współwystępujących wokół zjawiska głównego.

W toku prowadzonych przeze mnie analiz i rozwoju naukowego, ewolucja od humanizmu do posthumanizmu wydaje się naturalnym kierunkiem. Początkowo zajęłam się koncepcyjnym ujęciem przeobrażeń znaczeniowych, które postrzegałam jako proces przebiegający w sposób linearny i etapowy. Akcentowałam ciągłość i ewolucyjny charakter transformacji w obrębie tego obszaru problemowego, traktując posthumanizm jako następstwo humanizmu, a nie jego fundamentalną dekonstrukcję. Z czasem jednak w centrum moich zainteresowań znalazło się badanie przesunięcia paradygmatu, jakie niesie ze sobą posthumanizm.

Najbardziej ogólnym celem badań własnych, uwzględniającym ramy pojęciowe przedmiotu badań i scalającym prezentowany cykl jest poznanie, zgłębienie, zrozumienie

i ukształtowanie pedagogicznego podejścia do moralnego statusu, praw i dobrostanu istot innych niż ludzie. Zadaniem nadrzędnym – podjętym w cyklu – jest poszerzenie horyzontów etyki w pedagogicznym dyskursie naukowym. Jest to interdyscyplinarna dyskusja, która z jednej strony łączy pedagogikę, filozofię, etykę, biologię, technologię i prawo, z drugiej zaś ukazuje unikalną rolę i znaczenie edukacji rozumianej jako „ogół oddziaływań służących formowaniu się zdolności życiowych człowieka" (Rubacha, 2008, s. 21).

W ramach analiz teoretyczno-badawczych poruszam się w obszarze dyscypliny pedagogiki i jej subdyscyplinach, takich jak: pedagogika ogólna, pedagogika rodziny, pedagogika religii, historia wychowania, a czynię tak poprzez próby przekraczania przestrzeni znaczeniowych na stykach ekologii i tzw. pedagogiki ekologicznej oraz animal studies[2]. Współczesne cele pedagogiki postrzegam jako działania mające na celu przygotowanie uczniów do humanitarnego podejścia do życia i środowiska naturalnego. W tym horyzoncie poznawczym poruszam wątki zarówno pedagogiczne, ogólnofilozoficzne, aksjologiczne, kulturowe, jak i historyczne. Wychowanie w tym świetle zyskuje w mojej opinii szczególny charakter, ponieważ staje się procesem uwrażliwiania na drugiego człowieka, zwierzęta, świat natury oraz na wartości, które stanowią fundament zdrowego, etycznego i humanitarnego społeczeństwa[3]. Na gruncie pedagogiki podejmuję kwestię szeroko rozumianych działań

---

[2] Odwołuję się do definicji pedagogiki ogólnej zamieszczonej w *„Nowym słowniku pedagogicznym"* w brzmieniu: „dyscyplina naukowa zajmująca się podstawami wychowania, jego strukturą i celami oraz metodologią badań i filozoficznymi podstawami edukacji, jak również analizą doktryn pedagogicznych. Niekiedy p.o. utożsamia się z pedagogiką teoretyczną lub z filozofią wychowania" (Okoń, 2007, s. 303). W przytoczonej powyżej publikacji pojawia się równie ważny dla mnie termin, mianowicie – pedagogika ekologiczna. Jest ona definiowana następująco: „nie jest to nowa dyscyplina pedagogiczna, lecz swoiste ukierunkowanie myślenia pedagogicznego; jego przedmiotem jest obszar graniczny teoretycznego myślenia i praktycznego działania, na którym krzyżują się ze sobą problemy korzystnych dla życia warunków środowiskowych i problemy wychowania. P.e. jest więc jak gdyby sumą celów, wiadomości naukowych i środków sprzyjających wychowaniu środowiskowemu i życiu w naszym zagrożonym świecie" (Okoń, 2007, s. 302). Z perspektywy moich zainteresowań bliska jest mi również historia wychowania, która „(...) jest zawsze historią jakiegoś konkretnego (osadzonego w określonym miejscu i czasie) wychowania, a nie wychowania w ogóle" (Sztobryn, 2015, s. 1). Kolejna subdyscyplina, mianowicie pedagogika rodziny, jest dla mnie istotna, ponieważ to na jej gruncie pojawia się problematyka rodziny w jej różnorodnych kształtach i funkcjonowaniu w ujęciu ontologicznym, strukturalnym, funkcjonalnym, aksjologicznym oraz normatywnym (Kawula, 2009, s. 11). Pedagogika religii jest dla mnie ważna w ujęciu ponadkonfesyjnym i religioznawczym – uprawianym w ramach nauk o edukacji, a nie teologii (Milerski, 2008, s. 264). Z kolei *animal studies* (studia nad zwierzętami) to interdyscyplinarny obszar badawczy, który koncentruje się na szeroko rozumianej kwestii zwierząt w dyskursie nauk humanistycznych i społecznych w takich obszarach jak: relacje człowiek – zwierzę, reprezentacje zwierząt w kulturze, prawa zwierząt, etyka zwierząt (Waldau, 2013, s. 9-14). Mając na uwadze powyższe interpretacje bliskich mi subdyscyplin pedagogiki, ekologię (z wymowną etymologią: *oikos* – dom/środowisko oraz *logos* – słowo, nauka), postrzegam jako naukę przyrodniczą o współzależności oddziaływań organizmów z ich środowiskiem życia (Wolter, 2013, s. 21-22; Gizowski, Mamiedow, Piecuch, 2016, s. 352-371; Strzałko, Mossor-Pietraszewska, 2006). Ponadto „ekologia opisuje pewne podstawowe prawa funkcjonowania przyrody i uświadamia nam, czym grozi ich łamanie" (Skubała, 2010, s. 142).

[3] Pojęcie humanitaryzmu ulegało na przełomie XX i XXI wieku znacznym przeobrażeniom znaczeniowym. Jeszcze w *„Słowniku wyrazów obcych"* z 1980 roku humanitaryzm zdefiniowano następująco: „uznawanie godności ludzkiej, braterstwa i równości między ludźmi za najwyższą wartość; postępowanie zgodne z tą zasadą" (Słownik Wyrazów Obcych, 1980, s. 289). Przymiotnik humanitarny (łac. *humanitas* – ludzkość, człowieczeństwo) przybrał znaczenie osoby wykazującej troskę o innego człowieka, jego potrzeby i dobro (Słownik Wyrazów Obcych, 1980, s. 288). Natomiast zgodnie z definicją, którą dziś możemy odczytać w *„Wielkim słowniku języka polskiego"* humanitaryzm definiowany jest jako postawa poszanowania, wyrozumiałości i życzliwości wobec wszystkich istot żywych: https://wsjp.pl/haslo/podglad/110832/humanitaryzm (dostęp: 14.08.2025). Warto zasygnalizować także, że skala, zakres i znaczenie działań humanitarnych znacznie wzrosły od końca lat 80. XX wieku. Jednocześnie cele tego typu aktywności zostały wyraźnie upolitycznione (Barnett, 2005, s.723-740).

humanitarnych, ponieważ stanowią one jedną z paradygmatycznych form polityki życia, wprowadzając dialektykę między życiem, które przedstawia się (często wyłącznie intuicyjnie) jako godne ratunku, a życiem, które można potraktować przedmiotowo (Fassin, 2007, s. 500)[4]. Główne pytanie, które stawiam w prezentowanym cyklu brzmi następująco: jak to możliwe, że w dzisiejszym dyskursie edukacyjnym życie ma tak różną wartość? Proces waloryzacji ludzkiego życia często powiązany jest z pozapedagogicznymi zmiennymi, takimi jak efektywność ekonomiczna, status społeczny czy posiadany kapitał kulturowy. Taka tendencja budzi poważne pytania o etyczne fundamenty i społeczne konsekwencje. W swojej analizie rozszerzam to spojrzenie o czynnik gatunkowy, pokazując, jak te same mechanizmy prowadzą do konstytuowania się różnego typu hierarchii, w ramach których niektóre formy życia (już nie tylko ludzkiego) są uznawane za cenniejsze niż inne.

Przygotowując zbiór prezentowanych publikacji ujmowałam wychowanie w szerokim kontekście, mianowicie jako proces zachodzący dookoła nas: w domu, szkole, pracy, mediach i w świecie kultury. Zależało mi na tym, aby uwolnić moc sprawczą wychowania, która mogłaby służyć kształtowaniu kompasu moralnego i uwrażliwianiu na ważne kwestie etyczne. W odpowiedzi na postawione sobie cele skoncentrowałam się na wzbogacaniu pedagogicznego dyskursu naukowego o szerszą perspektywę etyczną. W ten sposób wprowadzam do nauki – w ramach analizowanego przedmiotu badań – nową perspektywę, która łączy teorię z praktycznymi wymiarami moralności. Tak postawione przeze mnie zadania koncentrują się na wzmacnianiu kompetencji wychowawczych, umożliwiając podejmowanie świadomych i odpowiedzialnych wyborów w zakresie:

1. Przedstawiania, opisu, rekonstrukcji i interpretowania zjawiska wykorzystywania zwierząt w nauce, edukacji, badaniach, rolnictwie, przemyśle i rozrywce;
2. Kształtowania relacji ludzi i nie-ludzi;
3. Ochrony środowiska i bioróżnorodności;
4. Zabezpieczania praw ludzi i zwierząt;
5. Potencjalnych implikacji przyszłych technologii na ewolucję i współistnienie różnych form życia.

W tak zarysowanym horyzoncie poznawczym dążyłam do odkrywania i rekonstrukcji pojawiających się problematyczności, złożoności, zależności, uwikłań, a nawet pewnego rodzaju kontrowersyjności tematu humanitaryzmu międzygatunkowego, a czyniłam tak mając na uwadze przede wszystkim dylematy wychowawcze i moralne. Podjęte w cyklu działania ukierunkowałam w stronę wypracowania bardziej zrównoważonego, etycznego i współczującego podejścia do fenomenu współistnienia na Ziemi, uwzględniając złożoność życia i potencjalne scenariusze bliskich, jak również odległych wyzwań (Ogrodnik, Kulik, Skubała, 2010). Punktem odniesienia była dla mnie teoria i praktyka pedagogiczna, uwzględniająca potrzebę rozwijania kompetencji transwersalnych/przekrojowych (Welsch, 1998; Smrokowska-Reichmann, 2011, s. 99-117; Vare, Lausselet, Rieckmann, 2022; Zintegrowany System Kwalifikacji, 2025). Uważam, że są one wyjątkowo cenne, ponieważ integrują różne sfery naszego życia: prywatne, szkolne, zawodowe, a także relacje międzyludzkie i międzygatunkowe. To właśnie te umiejętności, w kontekście wychowania do humanitaryzmu międzygatunkowego, umożliwiają stworzenie bardziej spójnej i harmonijnej

[4] *Polityką życia* nazywam taką formę polityki, która nadaje ludzkiemu życiu określoną wartość, sens i znaczenie.

struktury procesu wychowania. Wśród kluczowych kompetencji ujawnianych w tym aspekcie akcentuję przede wszystkim: krytyczne i innowacyjne myślenie, umiejętności osobiste, umiejętności komunikacyjne, humanitaryzm międzyludzki i międzygatunkowy, uczenie się, umiejętność planowania i organizacji, globalne obywatelstwo, korzystanie z mediów i informacji, rozwiązywanie problemów, pracę w zespole.

Podsumowując, celem zaproponowanej przeze mnie koncepcji wychowania do humanitaryzmu międzygatunkowego jest nie tylko zrozumienie, kim jesteśmy jako ludzie i kim możemy się stać w przyszłości (Rogers, 2012). Ważnym obszarem poznawczym są dla mnie edukacyjne działania związane z konstytuowaniem się naszej odpowiedzialności i empatii wobec wszystkich istot, z którymi dzielimy planetę. Dlatego w centrum działań stawiam na rozwijanie świadomości, że nasz dobrostan jest nierozerwalnie związany z dobrostanem innych ludzi, zwierząt, świata przyrody i całej planety. Poprzez edukację pragnę inspirować do podjęcia działań, które będą opierać się na szacunku i empatii, abyśmy wszyscy mogli żyć w harmonii z naturą, mając na uwadze także aspekt solidarności międzypokoleniowej, uwzględniając jednocześnie interesy obecnych, jak i przyszłych pokoleń[5].

B. Humanitaryzm międzygatunkowy – perspektywa pedagogiczna

Przedstawiane do oceny główne osiągnięcie naukowe, zatytułowane przeze mnie *Humanitaryzm międzygatunkowy – perspektywa pedagogiczna,* uważam za najistotniejsze w mojej dotychczasowej pracy naukowo-badawczej. Jest ono dla mnie niezwykle istotne z racji poruszanych dylematów, które rekonstruuję w monografii pt.: *„W stronę posthumanizmu. O wychowaniu do humanitaryzmu międzygatunkowego"* (Obrycka, 2020). Nowe konceptualizacje relacji człowiek – zwierzę powoli rzutują na paradygmatyczne zmiany funkcjonujących dotąd konceptów, również tych, które ukształtowały się na gruncie pedagogiki. Zmieniają one nie tylko sposób, w jaki kształtujemy oblicze człowieka wobec świata zwierzęcego w różnorodnych systemach, nurtach i koncepcjach edukacyjnych, ale także implikują transformację oczekiwań wobec systemu szeroko rozumianej oświaty, która próbuje dostosować się do rosnącej złożoności i dynamiczności współczesnego świata. Jest to pewnego rodzaju interwencja z poziomu teoretycznego w stan społeczny, w którym ważnym ogniwem stają się działania edukacyjne, a ich szeroko rozumiany cel nie może/nie powinien funkcjonować wyłącznie na poziomie rozpoznania intuicyjnego (Zamojski, 2010, s. 11).

Patrząc z historycznej perspektywy warto w tym kontekście zaakcentować, że „każda epoka – jak zauważa prof. dr hab. Bogusław Śliwerski – koncypowała swój model wychowania, który odpowiadał jej warunkom ekonomicznym, społecznym i kulturowym, jej potrzebom oraz perspektywom. Zawsze przy tym nawiązywano do dziedzictwa minionych epok, ich sukcesów i niepowodzeń czy do tradycji ubiegłych pokoleń. Pojawiające się prądy wychowawcze odbijały niejako realną sytuację społeczno-kulturalną i sytuację myśli naukowej, w tym istotę kształcenia i wychowania, poszukując właściwego celu wychowania

[5] Warto zasygnalizować, że w odpowiedzi na potrzebę wzmocnienia solidarności międzypokoleniowej utworzono w strukturach Komisji Europejskiej stanowisko *Europejskiego Komisarza ds. sprawiedliwości międzypokoleniowej, młodzieży, kultury i sportu.*

z rozważaniami metodologicznymi oraz ukazując związki zagadnień teoretycznych z kwestiami praktycznymi" (Śliwerski, 2015, s. 105).

W przedstawionej do oceny monografii pt.: „*W stronę posthumanizmu. O wychowaniu do humanitaryzmu międzygatunkowego*", celem badawczym uczyniłam teoretyczne dookreślenie – z uwzględnieniem płaszczyzny pedagogicznej – podstaw ideowych nurtu określanego w fachowej literaturze przedmiotu jako posthumanizm (Braidotti, 2014, s. 62-81; Haraway, 2008; Hassan, 1987; Sharon, 2014, s. 17-56; Lejman, 2015, s. 283-293). W publikacji koncepcję posthumanizmu interpretuję jako propozycję etyczną powiązaną z założeniami, zgodnie z którymi każda forma życia jest doskonała w ramach swojego gatunku i w ramach swoich możliwości fizyczno-psychiczno-rozwojowych, co z kolei niesie ze sobą reinterpretację miejsca człowieka względem innych stworzeń oraz ogólnie rzecz ujmując – wobec przyrody. Mając powyższe na uwadze chciałam spojrzeć na zaproponowaną przeze mnie koncepcję nie tylko jako alternatywę etyczną. Równie ważnym zadaniem była dla mnie analiza posthumanizmu w świetle takich kategorii jak: wychowanie, humanitaryzm, humanizm i technologia. Tego typu aktywność naukowa była podyktowana potrzebą wypełnienia luki w badaniach pedagogicznych. Na początku XXI wieku zagadnienia posthumanizmu były bowiem analizowane głównie w obrębie innych dyscyplin, takich jak prawo, ekonomia, biologia, socjologia czy filozofia.

Obecnie, bardziej niż kiedykolwiek, dostrzegamy, że zwierzęta posiadają swoje własne, unikalne środowiska, które postrzegają w specyficzny dla siebie sposób. W środowiskach tych mogą (lub wskutek ingerencji człowieka nie są w stanie) funkcjonować na co dzień. Doświadczają podobnie jak człowiek dostępnych im habitusów i ujawniających się w nich relacji oraz zjawisk, a jest to możliwe za pomocą funkcjonowania ich umysłowości, inteligencji i zmysłów. Można przyjąć, że każdy organizm poznaje otocznie na swój sposób i w ramach swojego własnego *umweltu,* będącego odzwierciedleniem subiektywnego świata (Uexküll, Kriszat, 2016, s. 24-25; Wall, 2020, s. 15-17). W tej perspektywie ważnym zadaniem edukacyjnym staje się umiejętność przekraczania procesu, często bezrefleksyjnego, w postaci przykładania do wszystkich istot żywych miary i potrzeb człowieka. Warto więc ujrzeć zwierzęta takimi, jakie są (Wall, 2020, s. 385). Jak zauważa Jolanta Kruk, „relacje żywych organizmów z ich środowiskiem stanowią złożony splot wielu czynników, tysięcy lat ewolucji, dostępu do zasobów planety, możliwości i ograniczeń lokalnych, wreszcie zmian wywołanych przez człowieka. W tym ostatnim przypadku warto podkreślić, jak małe szanse na przeżycie ma obecnie wiele gatunków, ze względu na ingerencję ludzką w naturalne warunki egzystencji zwierząt, które mimo niesprzyjających okoliczności wykazują głębokie umiejętności uczenia się i wypracowywania pomysłowych strategii przetrwania" (Kruk, 2024, s. 123).

Na pierwszych stronach monografii uzasadniam przyczynę podjęcia tematu. Tak więc, „tematyka wzajemnych relacji człowieka z innymi formami życia występującymi na naszej planecie towarzyszyła mi od wielu lat. Źródło tych zainteresowań łączę z poczuciem niedosytu, który odczułam na każdym szczeblu własnej edukacji, poczynając od szkoły podstawowej, aż po studia I oraz II stopnia. Świat przyrodniczy, a w nim zwierzęta, przedstawiany był na różnych lekcjach/zajęciach/wykładach wyłącznie jako mniej znaczący, gorszy, nieistotny, zależny od znaczeń, jakie nadają mu ludzie" (Obrycka, 2020, s. 9). Brakowało mi wówczas pedagogicznej analizy tego typu zagadnień, a w dalszej kolejności

ukazania jak ważną rolę w ramach rozumienia problematyki humanitaryzmu międzygatunkowego odgrywać może proces wychowania.

W obszarze tworzącej się nowej konceptualizacji stawiam przede wszystkim na znaczenie humanitarnej wzajemności w świecie wspólnym dla ludzkich i nieludzkich istot. Jest to postrzeganie pedagogiki jako nauki, która może przekraczać problemowo kwestię wyłącznie ludzkich relacji/potrzeb/dążeń/pragnień. W tym świetle ujawnia się kategoria zmiany, która również nie jest (nie powinna być) obca edukacji, ponieważ jak zauważa prof. dr hab. Mirosława Nowak-Dziemianowicz, „edukacja realizowana w świecie permanentnej zmiany musi się do niej adaptować, a jednocześnie sama musi generować zmiany" (2020, s. 12). Mając powyższe na uwadze, w swoim projekcie sygnalizuję potrzebę dokonania zmiany w aspekcie poszerzania oddziaływań pedagogicznych w zakresie procesu, który określam mianem *wychowania do humanitaryzmu międzygatunkowego*.

Punktem odniesienia podjętych analiz uczyniłam pojęcie wychowania w ujęciu prof. dra hab. Zbigniewa Kwiecińskiego, który wychowanie w najszerszym całościowym znaczeniu określał mianem – edukacji. Stąd też, „tak najszerzej pojęta edukacja (czyli wychowanie w najszerszym, całościowym znaczeniu) ma wiele składających się na nią procesów. Można by je określić jako: „wychowanie dla…", „wychowanie do…", „wychowanie w…", „wychowanie przez…", dodając do słowa „wychowanie" określenie, odnoszące się do jego przedmiotu, celu, środków, instytucji, ustanawiających swoistą odrębność i specjalizację" (Kwieciński, 1998, s. 38). Powyższa definicja towarzyszy mi do dziś w wielu moich publikacjach i projektach badawczych. Jest ona dla mnie niezwykle cenna, ponieważ umożliwia holistyczne spojrzenie na oddziaływania wychowawcze poprzez takie sfery jak: procesualność, integralność, złożoność, inkluzywność i etyczność (Rogers, 2012; Scarfe, 2009, s. 1-21; Godoń, 2016, s. 89-99; Patalon, 2007; Witkowski, 2024, s. 30-50; Dziaczkowska, 2019, s. 9-20; Mainzer, 2007; Młynarczuk-Sokołowska, Szostak-Król, 2013, s. 36-44; Miller, 1981).

W monografii podejmuję próbę stworzenia ram dla projektu, który nazywam *wychowaniem do humanitaryzmu międzygatunkowego*. Traktuję ową konstrukcję teoretyczną jako koncepcję globalnego i fundamentalnego namysłu nad kwestiami relacji człowieka ze zwierzętami. Głównymi aktywnościami poznawczymi uczyniłam działania w zakresie zlokalizowania, zaprezentowania i uzasadnienia inspirujących, alternatywnych, jak również nowatorskich propozycji edukacyjnych (teoretycznych oraz praktycznych), mogących mieć swoją implementację przy rozwiązywaniu współczesnych, i w swej istocie nieustających, dylematów etyczno-ekologicznych. Jak zauważa prof. dr hab. Daniel Kalinowski, „ekologia w dyskursie staje się zatem wielowątkową i wielozakresową przestrzenią aktywności, która nie wynika jedynie z namysłu intelektualnego, ale wchodzi w relacje ze światem rzeczywistym, opisując, zajmując stanowisko, a czasami nawet rekomendując przyjęcie określonych postaw" (2021, s. 7). Ma to swoje dalsze konsekwencje, ponieważ świadomość ekologiczną tworzą konkretne treści, nastawienia i emocje, dzięki czemu tematy z tego zakresu problemowego realizują się zarówno w myśleniu, przeżyciach, standardach wartościowania, pojmowania, jak i przeżywania biosfery (Wolter, 2024, s. 37).

Chcę podkreślić, że w prezentowanej publikacji moim celem nie była obrona jakiejś specyficznej ideologii i szkoły myślenia (Obrycka, 2020, s. 23-24). W związku z powyższym zaprezentowałam w monografii również zagadnienia ukazujące omawiane kwestie poprzez

pryzmat zagrożeń i skrajnych postaw, napięć oraz trudności, chociażby w postaci tzw. *etyki dali* (Obrycka, 2020, s. 50). W omawianym obszarze ujawnia się bowiem wyraźny konflikt pomiędzy wartością ochrony praw człowieka wobec ochrony praw zwierząt, a pedagogika może być w tej przestrzeni znaczeniowej pewnego rodzaju matrycą, dzięki której można ów konflikt nie tylko lepiej zrozumieć i dookreślić, ale również przezwyciężyć. Co więcej, pedagogika jako nauka nie powinna być, w mojej opinii, obojętna na ustalenia tzw. *zwrotu zwierzęcego* (Bakke, 2011, s. 193-204). Niemniej uważam za właściwą i wartościową ideę wychowania ukierunkowanego na człowieka. W mojej propozycji teoretycznej wnoszę jednak o poszerzenie powyższego założenia pedagogiczno-etycznego o sferę odnoszącą się do naszego ludzkiego stosunku do tego, co żyje, a nie jest ludzkie[6].

W przedstawianym osiągnieciu wychowanie interpretuję przede wszystkim jako proces subtelnego oddziaływania na osobowość drugiego człowieka, emocje, wiedzę, wyobraźnię, jak również nie bez znaczenia znajdują się tutaj działania w zakresie kreowania konkretnych zdolności, a wśród nich chociażby umiejętność tworzenia np. *sieci społecznych* ludzi i nie-ludzi (Latour, 2005; Chutorański, 2024, s. 119-134; Nowak-Dziemianowicz, 2013, s. 35-60). Cel tego typu działań postrzegam w kontekście uczynienia życia człowieka wartościowym, pełnym, szczęśliwym, mądrym i sensownym, a co więcej ograniczającym ludzki prymitywizm emocjonalny (zarówno w stosunku do ludzi, jak i zwierząt), a przecież wiele zachowań okrutnych, niewłaściwych i patologicznych ma swoje korzenie w braku wiedzy, również tej z zakresu przyrodniczo-etycznego (Budniak, 2017, s. 159-174; Tuszyńska, 2022, s. 26-40). W tym miejscu wywodu warto przywołać za prof. dr. hab. Romanem Leppertem fenomen narracji emancypacyjnej, w tym kategorii oświecenia ujawniającej się „(...) w toku autorefleksji, która doskonale ujawnia samowiedzę zniekształconą i dominację instytucjonalną, blokującą dostęp do wiedzy niezniekształconej i realizację prawdziwych interesów ludzi" (2018, s. 109).

Struktura publikacji została podzielona na trzy części. Pierwszą zatytułowałam „*Życie wokół nas – nowe dyskursy, nowe wyzwania*". Rozpoznanie badawcze rozpoczęłam od zarysu społecznych, jak również kulturowych przeobrażeń, które przenikają codzienną praktykę podejmowanych (nie)uświadomionych działań, które moglibyśmy określić jako humanitarne w stosunku do ludzi, jak i zwierząt. Humanitaryzm w perspektywie pedagogiki to przede wszystkim postawa charakteryzująca się szacunkiem dla istot czujących, to również troska o ich dobro, szczególnie w obliczu cierpienia oraz zabezpieczenia potrzeb, do czego niezbędna jest wiedza, wyobraźnia, umiejętności i rozumienie przyczyn podejmowania (bądź zaniechania) działań w tym stylu. W tej przestrzeni znaczeniowej punktem odniesienia uczyniłam założenie, zgodnie z którym „każda zmiana w funkcjonowaniu struktur, jak i instytucji danego państwa, w tym zmiana paradygmatów naukowych, ponadto przeobrażenia w zakresie promowanych wartości, nawyków i przyzwyczajeń – odgrywa znaczącą rolę

[6] Ciekawym przykładem obrazującym zmiany w tym zakresie jest zezwolenie władz Mediolanu na wspólny pochówek ludzi i zwierząt. W świetle tej decyzji umożliwiono pochowanie zwierząt domowych na cmentarzu, w grobach ich właścicieli/opiekunów. Zgodnie z przyjętą uchwałą Rady Miasta psy, koty, a także gryzonie, ptaki, ryby, żółwie, króliki, chomiki, fretki i inne zwierzęta trzymane dla towarzystwa lub przyjemności, bez celów produkcyjnych, związanych z pracą lub żywnością, mogą być pochowane na cmentarzach w Mediolanie obok swoich właścicieli (Noticias Ambientales, 2025).

w interpretacjach, jakie świadomie bądź zupełnie nieświadomie nadajemy pojęciu humanitaryzmu" (Obrycka, 2020, s. 27).

Druga część książki dotyczy tematu „*Humanitaryzmu międzygatunkowego jako celu wychowania*". W tej części wywodu punktem odniesienia uczyniłam wyzwania, które stoją w XXI wieku przed teorią i praktyką wychowania. Jest to zasadnicza część książki, ponieważ podejmuję w niej próbę uzasadnienia w obszarze pedagogiki potrzeby zwrócenia większej uwagi na głębsze, holistyczne i empatyczne stosowanie zasad związanych z postulatami ujawniającymi się w zakresie szeroko rozumianego humanitaryzmu międzygatunkowego. Na tym etapie (jak i we wszystkich moich późniejszych publikacjach związanych z koncepcją posthumanizmu) nie miałam na celu promowania radykalnych/skrajnych/ekstremalnych rozwiązań, związanych z budowaniem relacji pomiędzy człowiekiem a naturą. Ważniejszą kwestią była dla mnie promocja działań, które określam jako stopniową transformację w myśleniu, nadawaniu znaczeń i budowaniu relacji człowieka ze zwierzętami. W tym podejściu chodzi mi o umożliwienie – dzięki procesom wychowawczym – głębszego rozumienia otaczających nas zjawisk w sferze etyczno-przyrodniczej, co może wygenerować nowe sposoby naszego ludzkiego postepowania oraz myślenia w zakresie tego tematu, być może będącego nawet w kontrze do tradycyjnych sposobów myślenia, ale w wielu miejscach czyniącego rozwój cywilizacyjny łagodniejszym i bardziej etycznym procesem, którego ważną częścią są kwestie wychowawcze. W tym obszarze rozpoznania badawczego kluczowe znaczenie miały dla mnie ustalenia prof. dra hab. Jerzego Zajadło, który zwrócił uwagę na aspekty etyczne i polityczne prawnych uzasadnień w obszarze podejmowania bądź zaniechania interwencji humanitarnej (2005, s. 26).

Trzecia część monografii nosi podtytuł *„Miejsce i rola posthumanizmu w procesie wychowania"*. Ujawniona w tym miejscu publikacji treść odnosi się m.in. do problematyki współczesnych przeobrażeń w dziedzinie ontologiczno-epistemologicznej, co ma swoje źródła w pojawiających się nowych sposobach namysłu o miejscu i roli człowieka w świecie. Mowa tutaj o porzuceniu binarnej opozycji pomiędzy zjawiskami natury i kultury. W ramach tej płaszczyzny analitycznej podejmuję próbę zaprezentowania najważniejszych odmian namysłu posthumanistycznego. Czynię tak, ponieważ „(...) tak jak przy każdej teorii, jak i w tym wypadku możemy odnaleźć różnorodne akcenty oraz odmienne ujęcia wybranych zagadnień. W tym obszarze badawczym spotykamy zarówno umiarkowane idee, jak również ich skrajne wersje" (Obrycka, 2020, s. 271). Mając powyższe na uwadze w trzeciej części książki przybliżam teoretyczne podstawy takich stanowisk jak: posthumanizm poststrukturalistyczny, posthumanizm technologiczny, posthumanizm naturalistyczny, posthumanizm biocentryczny, antropologia rzeczy, posthumanizm dystopijny, planetarny kosmopolizm, nowy materializm, filozofia zorientowana na przedmiot, transhumanizm. Punktem odniesienia dla przytoczonych powyżej koncepcji uczyniłam takie fenomeny jak: człowieczeństwo, natura, gatunek, edukacja, kultura, technologia.

Podjęta w książce próba zintegrowania perspektywy pedagogicznej i ekologicznej jest dla mnie najbardziej ciekawym, a jednocześnie niezwykle inspirującym osiągnięciem, które starałam się wydobyć/ukonstytuować w pedagogicznym dyskursie naukowym. Działania analityczne skierowałam przede wszystkim w stronę postulatu budowania na gruncie pedagogiki argumentacji na rzecz promocji wiedzy z zakresu humanitarnego traktowania ludzi oraz zwierząt. Do chwili obecnej jednym z celów naukowych jaki stawiam sobie

w pracy badawczo-dydaktycznej jest zaciekawienie tematem humanitaryzmu międzygatunkowego osób odpowiedzialnych za procesy wychowawcze, zarówno na polu formalnym, instytucjonalnym, jak również w aspekcie oddziaływań nieformalnych, rodzinnych, koleżeńskich, a nawet indywidualnych.

Posthumanizm jest dla mnie sensowną oraz logiczną alternatywą wobec humanizmu, jak również będącego w jego opozycji – antyhumanizmu. Postrzegam posthumanizm jako projekt etyczno-edukacyjny, którego główną cechą jest to, że porzuca założenia wypracowane w ramach antropocentryzmu. Holistycznie patrząc jest to śmiały i odważny model, który wnosi wiele nowych aspektów – ontologicznie, epistemologicznie, aksjologicznie i metodologicznie ważnych w odniesieniu do istotnych kwestii wychowawczych. W tym kontekście warto przypomnieć za prof. dr hab. Lucyną Kopciewicz, „(...) że człowiek jako taki nie znika z horyzontu refleksji społecznej czy filozoficznej, ale niewątpliwie zanika uprzywilejowana pozycja ludzka, wyróżniana ze względu na kryteria przynależności gatunkowej. Intensyfikacja dyskursu posthumanistycznego postępująca wraz z dynamicznym rozwojem biotechnologii oraz technologii cyfrowych ma niebagatelny wpływ na sposób, w jaki ujmuje się samo życie i jego przebieg" (2015, s. 63). Stąd też komponenty, które niesie ze sobą posthumanizm mogą stanowić inspirujący i alternatywny wymiar znaczeniowy dla pedagogiki, która jako nauka społeczna może wykorzystać ustalenia poczynione w tym nurcie, jako bazę dla projektów skoncentrowanych na poszukiwaniu produktywnych sposobów działania w ramach proponowanej przeze mnie problematyki międzygatunkowego humanitarnego współistnienia – jak również (ponadto) zrównoważonego rozwoju, szeroko rozumianego rozwoju cywilizacyjnego oraz tzw. *sustainability pedagogy* (Grandisoli, Jacobi, 2020, s. 23-34; Bedford, 2022, s. 5-18). Tego typu zmian nie da się wprowadzić poprzez podejmowanie działań wyłącznie w obrębie troski o środowisko. Wydaje się koniecznym, aby współczesne wyzwania w zakresie humanitaryzmu międzygatunkowego rozpatrywać z perspektywy wielu światopoglądów w kontekstach lokalnych, edukacyjnych i społeczno-kulturowych, co z kolei wymaga interdyscyplinarnej znajomości tematu (Dale, Newman, 2005, s. 351-362; Spiegelaar, 2023, s. 1-16; Hoły-Łuczaj, 2018, s. 51-62).

Dzięki posthumanizmowi na gruncie nauk o wychowaniu jesteśmy w stanie poszerzać naszą wiedzę i rozwijać praktyczne działania z uwzględnieniem takich kategorii jak: płeć, gatunek, narodowość, seksualność, religia, niepełnosprawność, stosunek do zwierząt. Są to kwestie biologiczno-społeczno-kulturowe, które w mojej opinii powinny być widoczne w teorii oraz praktyce edukacyjnej. W monografii postuluję, aby w planowanych strategiach wychowawczych pamiętać o rozważnym, holistycznym i etycznym przemyśleniu spraw dotyczących wielowymiarowych mechanizmów zabezpieczających przed dyskryminacją, szowinizmem (w tym szowinizmem gatunkowym), stereotypami i uprzedzeniami.

Od momentu wydania omawianej publikacji, z perspektywy czasu obserwuję, jak temat relacji między ludźmi a zwierzętami coraz śmielej wkracza do pedagogicznego dyskursu naukowego. Zmiany, które zaszły w ostatnich latach, stworzyły ku temu odpowiednie warunki, otwierając przestrzeń do dyskusji na temat wspólnego świata i wpływu zwierząt na rozwój człowieka (Marzec, 2021, Marcol, 2022, s. 1-3; Gola, 2018; Gola, 2023, s. 1-17; Chutorański, 2020; Datta, 2025, s. 1-15). Jest to pewnego rodzaju nowe/wrażliwe/empatyczne/holistyczne spojrzenie na „(...) symbiotyczną wspólnotę, której uczestnicy podzielają świat z innymi, nie tylko ludzkimi, zawsze równoważnymi bytami"

(Mendel, 2022, s. 59). Jednak nadal wiele pozostaje do zdziałania na gruncie zarówno teoretycznym, jak i praktycznym w zakresie oddziaływań edukacyjnych, w tym nadążania za pojawiającymi się nowymi doniesieniami naukowymi, jak i możliwościami sprawczymi, czego egzemplifikacją jest na obecną chwilę powołanie *Zespołu do spraw Edukacji Klimatycznej*, którego jednym z celów jest wspieranie Ministerstwa Edukacji Narodowej w tworzeniu podstawy programowej, tak aby problematyka edukacji klimatyczno-środowiskowej była obecna na każdym etapie kształcenia[7]. Mając na uwadze wagę poruszanego przeze mnie tematu, wskazane powyżej zagadnienia kontynuuję i rozwijam do dziś w kolejnych publikacjach.

Zaprezentowany w monografii projekt w postaci wychowania do humanitaryzmu międzygatunkowego ma na celu m.in. przyczynienie się do zaistnienia równowagi na wielu płaszczyznach: społecznej, edukacyjnej, etycznej, indywidualnej, środowiskowej, ekologicznej, gatunkowej. Jest to problematyka, która nadal znajduje swoje odzwierciedlenie w wielu nowych koncepcjach i postulatach, chociażby z zakresu problematyki zrównoważonego rozwoju, który przekracza płaszczyznę związaną wyłącznie z zapewnieniem dobrostanu ludziom. Mowa tu o zabezpieczeniu ludzkiego rozwoju, przy jednoczesnym uwzględnieniu prawa do rozwoju/funkcjonowania/dobrostanu innych niż ludzkie form życia (Guattari, 2000, s. 27-69; Rogalska-Morasińska, 2017; s. 274-303; Kopnina, 2020, s. 280-291; Huntjens, 2021, s. 9-26; Mróz, Ocetkiewicz, 2021, s. 1-20; Harari, 2024b, s. 509-510).

Intencją zaprezentowaną w monografii pt.: „*W stronę posthumanizmu. O wychowaniu do humanitaryzmu międzygatunkowego*", jest: „(...) po pierwsze, próba odczytania oraz opisania świata, jak również kontekstów wychowawczych z uwzględnieniem roli i znaczenia zwierząt; po drugie, uwrażliwienie wychowawców oraz wychowanków na nie-ludzki świat; po trzecie, wytworzenie umiejętności weryfikacji oraz modyfikacji własnych poglądów, opinii i wartości – w odniesieniu do ludzi oraz zwierząt" (Obrycka, 2020, s. 388). Procesy te niezwykle głęboko przenikają teorie pedagogiczne, jak i pedagogie, co wiąże się z kolei z potrzebą aranżacji działań afirmatywnych i krytycznych. W tych procesach edukacja może odegrać (już odgrywa) ważną dwutorową rolę, z jednej strony bowiem poprawiając warunki społeczne, z drugiej zaś chroniąc i zabezpieczając również świat zwierzęcy. Jest to problematyka, która ma swoje historyczne korzenie, przenikające poprzez inicjatywy podejmowane w obszarze alternatywnych przedsięwzięć edukacyjnych, takich jak chociażby Wrocławska Szkoła Przyszłości, w ramach której naturę postrzegano jako wielopokoleniową rodzinę (Łukaszewicz, 1996, s. 58; Łukaszewicz, Leksicka, 2020, s. 86-91).

Humanitaryzm międzygatunkowy w kontekście pedagogiki to propozycja, która kwestionuje tradycyjne, antropocentryczne podejście do edukacji i wychowania. W ramach tej propozycji odchodzę od skupiania się wyłącznie na człowieku jako centrum wartości i zwracam uwagę na potrzebę kształtowania postaw szacunku, empatii i odpowiedzialności wobec wszystkich istot żywych (Kulik, 2010; Hołub, 2012, s. 105-126). Wychowanie do humanitaryzmu międzygatunkowego oznacza dla mnie ukazanie, że od nas – naukowców/pedagogów/wychowawców – zależy, jakie znaczenia będziemy nadawać

[7] Zarządzenie Ministra Edukacji z dnia 20 grudnia 2024 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw Edukacji Klimatycznej.

zjawiskom nas otaczającym, w tym fenomenom w postaci odmiennych od nas istot. W książce szukam własnego miejsca na pograniczach pedagogiki ogólnej, pedagogiki ekologicznej, historii wychowania i animal studies. Próbuję znaleźć unikalną perspektywę w trudnej dyskusji pedagogiczno-posthumanistycznej, poprzez kilka kontekstów, mianowicie:

1. Propozycję w postaci etycznej koncepcji humanitaryzmu międzygatunkowego: interpretuję posthumanizm jako pedagogiczną propozycję etyczną, wynikającą z równości wszystkich istot w perspektywie życia; jednym z zasadniczych celów tego podejścia jest promowanie bardziej egalitarnego podejścia do sposobu, w jaki odbieramy zwierzęta w procesach edukacyjnych (od tworzonych podręczników szkolnych, poprzez podstawy programowe czy sylabusy);
2. Kompleksowe ramy teoretyczne: przedstawiam uporządkowany teoretycznie przegląd zagadnień z zakresu posthumanizmu, obejmujący najważniejsze koncepcje, rozwiązania i dyskusje, a czynię w ten sposób przyjmując pedagogikę jako punkt odniesienia; jest to według mnie szczególnie cenne, biorąc pod uwagę istniejące w tym zakresie tematycznym krytyki, nieporozumienia i odmienne interpretacje;
3. Rozszerzenie refleksji edukacyjnej: pokazuję możliwość rozszerzenia refleksji edukacyjnej o kwestie humanitaryzmu międzygatunkowego; odnoszę się do edukacji rozumianej transgresywnie, jako ruch/działanie/sprawczość/przekraczanie granic (również tych gatunkowych);
4. Poszerzenie zakresu podmiotowości w edukacji: tradycyjna pedagogika koncentruje się na rozwoju i wychowaniu człowieka, natomiast koncepcja humanitaryzmu międzygatunkowego rozszerza tę perspektywę, uznając, że działania edukacyjne powinny kształtować postawy szacunku nie tylko wobec ludzi, ale także wobec zwierząt i całego środowiska naturalnego; posthumanizm, na którym opieram swoją koncepcję postuluje *spłaszczoną ontologię edukacyjną*, co oznacza, że każdy byt jest traktowany jako rzeczywisty i zdolny do wywoływania zmian w układzie/systemie/zespole, którego jest częścią;
5. Kształtowanie postaw etycznych: celem jest rozwinięcie u dzieci, młodzieży i osób dorosłych zdolności etycznej do wspólnotowego i pełnego szacunku współistnienia z innymi gatunkami; działania tego typu obejmują wiedzę i umiejętności z zakresu etyki, empatii, współczucia, odpowiedzialności za los ludzi i zwierząt oraz zrozumienia ich potrzeb oraz praw;
6. Oddziaływania posthumanizmu na pedagogikę: posthumanizm krytyczny, w który wpisuje się koncepcja humanitaryzmu międzygatunkowego, podważa antyhumanistyczne refleksje filozoficzne i nawołuje do tzw. zwrotu postantropocentrycznego w myśleniu i działaniu w obszarze pedagogiki;
7. Praktyczne zastosowania w edukacji: może to oznaczać włączenie do programów nauczania treści dotyczących etyki zwierząt, dobrostanu zwierząt, ochrony środowiska i różnorodności biologicznej; ważne jest także promowanie zajęć, które rozwijają empatię wobec zwierząt, np. poprzez wolontariat w schroniskach, edukacyjne programy z udziałem zwierząt, czy popularno-naukowe dyskusje na temat praw zwierząt;

8. Postuluję zmianę języka i narracji w edukacji, tak aby unikać antropocentryzmu i promować postulat postrzegania zwierząt jako podmiotów, a nie tylko obiektów.

W przedstawionej koncepcji humanitaryzmu międzygatunkowego zależało mi przede wszystkim na uzyskaniu alternatywnego spojrzenia, które wychodzi poza tradycyjny humanizm (szanując jednocześnie osiągnięcia humanistyki) i stawia jednocześnie sobie za cel kształtowanie kompleksowych, etycznych i odpowiedzialnych postaw, uwzględniających dobrobyt wszystkich istot żywych i całej planety.

C. Wychowanie do współistnienia – edukacyjne dialogi humanizmu i posthumanizmu

Drugi obszar tematyczny cyklu zatytułowany *Wychowanie do współistnienia – edukacyjne dialogi humanizmu i posthumanizmu,* otwiera moim zdaniem fascynujące i niezwykle aktualne pole do dyskusji, które łączy w sobie pedagogikę, etykę, animal studies i obecnie szeroko rozumiany fenomen technologii. Aby opisać tę problematykę w sposób kompleksowy i spójny skupiłam się na kilku kluczowych aspektach, które przeplatają się wzajemnie, tworząc złożony obraz współczesnego wychowania. Prezentowany cykl zademonstruję uwzględniając jednocześnie kryterium tematyczne, jak i chronologiczne, ponieważ w przypadku mojej pracy naukowej w taki właśnie sposób odkrywałam zagadnienia z zakresu humanizmu (jako pierwsze w kolejności) oraz posthumanizmu (jako drugie w kolejności). Mając na uwadze przede wszystkim kwestie pedagogiczne uwzględniłam i opracowałam w swoim postępowaniu badawczym kluczowe założenia każdego z nurtów, mianowicie:

1. Humanizm – antropocentryzm, wartość osoby ludzkiej, rozwój moralny i intelektualny, dziedzictwo kulturowe, stosunek do natury;
2. Posthumanizm – krytyka antropocentryzmu, interpretacja/dekonstrukcja/rekonstrukcja pojęcia człowiek, interpretacja/dekonstrukcja/rekonstrukcja pojęcia zwierzę, wzajemne powiązania/sploty/współzależności, etyka poza-ludzka, technologiczne uwikłanie, przyszłość/transformatywność ewolucji.

I. Humanizm

Moje pierwsze zainteresowania naukowe odnosiły się do zagadnień bliskich koncepcji określanej mianem humanizmu, a więc nurtu skoncentrowanego na tym, co definiuje człowieczeństwo, potrzeby ludzkie, jak również szeroko rozumiane identyfikacje paradygmatu humanistycznego w pedagogice (Suchodolski, Wojnar, 1988; Starnawski, 2016, s. 11-24). Ciekawą perspektywę tego zagadnienia przedstawia Margaret Archer w książce pt.: „*Człowieczeństwo. Problem sprawstwa*" (2013). Inspirującym punktem odniesienia jest dla mnie w tej publikacji idea wielowymiarowości istoty ludzkiej, która generuje postulat ochrony terminu człowieczeństwa przed działaniami zmierzającymi do redukowania podmiotu ludzkiego wyłącznie do emanacji czynników społecznych (Archer, 2013). Zgodnie

z tą koncepcją, „człowiek wchodzi w interakcje nie tylko z porządkiem społecznym, ale również z porządkiem naturalnym i praktycznym, co czyni go (przynajmniej potencjalnie) istotą autonomiczną i zdolną do działania. Istota ludzka podlega wpływom tych porządków, ale jednocześnie sama może na nie wpływać" (Domecka, 2013, s. 2).

W tym obszarze badawczym bliska jest mi pedagogika humanistyczna, która „(...) tworząc względnie autonomiczną dyscyplinę naukową, nie wychodzi jednak z podstawowych, niejako narzuconych systemów wartości. W arsenale tez sukcesywnie pojawia się: wychowanie do wartości, uczenie się w wolności, dwupodmiotowość w edukacji, kształtowanie samodzielności w dążeniu do samorealizacji" (Grelowska, 2019, s. 53). Mając powyższe na uwadze problematykę z tego obszaru rozwijałam w zakresie obejmującym aspekty wychowania etycznego, eksponowanego na poziomie płaszczyzn związanych z religijnością człowieka, jego moralnością i potrzebami edukacyjnymi – ujawnianymi w tym konkretnym obszarze ludzkiej egzystencji (ujęcie religioznawcze i ponadkonfesyjne). Rozpoznanie badawcze lokowałam na gruncie pedagogiki ogólnej, pedagogiki rodziny oraz pedagogiki religii[8]. Na tym etapie zawodowym[9] prowadziłam badania jakościowe w postaci analizy fenomenograficznej, których głównym celem była m.in. rekonstrukcja mapy znaczeń przypisywanych wychowaniu religijnemu. Najważniejszym efektem publikacyjnym z tego okresu było dla mnie wydanie monografii podoktorskiej, zatytułowanej *„Doktryna wobec codzienności. Studium fenomenograficzne o wychowaniu religijnym w rodzinie"* (Czekaj, 2015). Wybranie przeze mnie jakościowej strategii badań było celowe, ponieważ większość analiz z tego obszaru problemowego, z którymi się wówczas zetknęłam, miała charakter ilościowy (Adamczuk, 1991, s. 15-36; Adamski, 1980; Baniak 2010; Borowik, Doktór, 2001; Mariański, 2008). Ważnym aspektem było dla mnie poszerzenie perspektywy znaczeniowej pedagogiki religii, rozumianej jako subdyscypliny pedagogicznej, stąd też bliższa mi była (choć trudniejsza w realizacji) idea pedagogiki religii uprawianej nie w ramach teologii, lecz w ramach nauk o edukacji[10]. Moje działania poznawcze zmierzały przede wszystkim w stronę krytycznej analizy potencjału edukacyjnego poszczególnych religii i wyznań. Jest to ważny (jak również aktualny) punkt odniesienia, ponieważ „nie wszystkie postaci religii mogą być bowiem w sposób odpowiedzialny pedagogicznie traktowane jako czynnik służący humanistycznej edukacji człowieka" (Milerski, 2008, s. 264).

Refleksje fundujące tę część cyklu publikacyjnego umieściłam w kontekście zagadnień z zakresu kreowania współczesnego dyskursu związanego z rozpoznaniem funkcjonowania etyki i religii w polskim systemie oświaty. Analizując problematykę nauczania etyki i religii zauważyłam, że te przedmioty często są traktowane równorzędnie. Utrwalanie przekonania, że etyka jest alternatywą wyłącznie dla osób niewierzących, wzmacnia, w mojej opinii, fałszywy pogląd, jakoby etyka była wrogiem religii. W moich publikacjach z tego okresu badałam, jak prawidłowo zaplanowana edukacja może wspierać wszechstronny rozwój uczniów. Zależało mi na pokazaniu, że uwzględnienie zarówno etyki,

---

[8] Niniejsza problematyka rozwijana jest również obecnie w ramach studiów pedagogiczno-religijnych (Rogowski, 2025, s. 389).

[9] Studia doktoranckie na Uniwersytecie Gdańskim.

[10] W takim ujęciu: „pedagogika religii przybiera wówczas formę dydaktyki szczegółowej w zakresie edukacji religijnej zorientowanej na opis, analizę i rozumienie uwarunkowań oraz formułowanie konkretnych wskazań dotyczących realizacji przyjętego programu. (...) Jej punktem odniesienia, zamiast teologii, staje się religioznawstwo" (Milerski, 2008, s. 264).

jak i religii jest kluczowe dla rozwoju intelektualnego i moralnego. W opracowaniach wskazanych w cyklu starałam się pokazać, że obecność lekcji etyki i religii w szkole to dwa różne, choć często mylone ze sobą, wymiary edukacji moralnej. Oba przedmioty mają na celu kształtowanie postaw i wartości, jednak różnią się fundamentalnym podejściem i zakresem. Swoje analizy badawcze ukierunkowałam na dookreślenie głównych różnic pomiędzy etyką a religią, polegających m.in. na źródle norm moralnych i ich uzasadnieniu. W publikacjach rekonstruowałam religię jako fenomen społeczny opierający się na dogmatach i nauce konkretnego kościoła lub związku wyznaniowego. Z kolei etykę przedstawiałam jako przedmiot świecki – ufundowany na zasadach logiki, filozofii i uniwersalnych wartościach – skoncentrowany na kształtowaniu u uczniów samodzielnego i krytycznego myślenia o kwestiach moralnych. W tekstach wskazanych w cyklu dokonałam szczegółowej analizy możliwych alternatyw w nauczaniu religii i etyki, z uwzględnieniem modelu integrującego, w ramach którego uczniowie – których rodzice reprezentują wszystkie możliwe wyznania, jak i ci, którzy są bezwyznaniowi – uczestniczą w lekcjach etyki, na których uczą się o moralności, ale także o głównych religiach świata.

Kolejny obszar, ważny w moim rozwoju naukowym, obejmował opracowania prof. Tadeusza Kotarbińskiego, szczególnie te, które dotyczyły założenia koncepcji etyki niezależnej (1970, s. 194-228). Były one dla mnie inspiracją do napisania własnych tekstów na ten temat, w których rozwijam ideę etyki niezależnej. Jest to podejście, które opiera swoje uzasadnienia na ludzkim rozumie, doświadczeniu, empatii, realizmie praktycznym oraz dialogu społecznym. Publikacje te stały się również inspiracją dla tworzenia teoretycznych podstaw koncepcji wychowania do humanitaryzmu międzygatunkowego. Do dziś prace tego wybitnego logika i etyka są to dla mnie cennym punktem odniesienia nie tylko w kontekście kwestii etyki skierowanej na relacje międzyludzkie, ale również kieruję je w stronę refleksji nad zwierzętami, czego fundamentalną egzemplifikacją jest dla mnie esej Kotarbińskiego zatytułowany „*Medytacja sentymentalna*" (1987, s. 399-404). W tym momencie mojego rozwoju naukowego dużym uzupełnieniem powyżej wskazanych treści okazały się być także prace Iji Lazari-Pawłowskiej (1965, s. 23-111). Dzięki tym opracowaniom poszerzyłam swoją wiedzę na temat koncepcji *ahimsy* oraz analiz związanych z postrzeganiem zwierząt w różnych ujęciach etycznych. W ramach tej literatury przedmiotu szczególne wrażenie zrobiła na mnie publikacja pt.: „*Zwierzę nie jest rzeczą*" (Lazari-Pawłowska, 1992, s. 32-41). W tym okresie równie ważną kategorią analityczną była dla mnie kategoria intuicji, którą rekonstruowałam w odniesieniu do najważniejszych ujęć pedagogiczno-społecznych (Bergson, 2017, s. 7-46; Petrażycki, 1985, s. 267–276; Kostyło, 2018, s. 76–87). W moich publikacjach argumentuję, że intuicja – mimo iż uznawana za antytezę racjonalnego myślenia – stanowi kluczowy element w obszarach takich jak nauka, etyka, edukacja i kultura. W tej perspektywie staje się ona złożonym procesem poznawczym, wspomagającym rozum w poszukiwaniu rozwiązań w ramach poszczególnych problemów.

Wychodząc od powyższych założeń, w moich pracach konsekwentnie argumentuję, że etyka jako fundament moralny, powinna być centralnym elementem wychowania. Moja wizja edukacji ma na celu ukształtowanie osoby, która jest nie tylko sprawna, odważna i uczciwa, ale także empatyczna. Mam na myśli kogoś, kogo można określić mianem za Kotarbińskim – *spolegliwego opiekuna*. Proces wychowania rozumiem jako równowagę między dwoma harmonijnie przenikającymi się podejściami. Z jednej strony, niezbędny jest autorytet, który

nadaje kierunek i wyznacza ramy (Witkowski, 2011, s. 19-31). Równocześnie, ważne jest, aby kształtować postawy nie poprzez narzucanie gotowych wzorców, lecz przez rozwijanie zdolności do krytycznego myślenia i samodzielnego oceniania otaczającej rzeczywistości. W tym kontekście za kluczowe uznałam tworzenie edukacyjnego środowiska, które sprzyja:

1. Dialogowi poprzez otwarte dyskusje na tematy moralne;
2. Empatii, czemu sprzyja wychowanie rozwijające zdolność do wczuwania się w położenie innych (również zwierząt);
3. Krytycznemu myśleniu poprzez zachęcanie do analizowania sytuacji problemowych z różnych perspektyw.

W moich publikacjach prezentuję wychowawcę jako *humanistę ponowoczesnego*, który w pełni ucieleśnia to pojęcie. Jest to osoba, która w swojej pracy – *dobrej robocie*[11] – łączy dogłębną wiedzę specjalistyczną z szerokim spojrzeniem na świat — zarówno ludzki, jak i zwierzęcy. Taki wychowawca/nauczyciel/naukowiec/uczony wykracza poza ramy swojej dziedziny, by zgłębiać istotę człowieczeństwa, badać uniwersalne wartości i rozumieć rolę, jaką ludzie odgrywają w historii, postępie cywilizacyjnym oraz w relacjach ze światem żywym.

W publikacjach – z tego obszaru cyklu – podkreślam, że chociaż historycznie humanitaryzm i humanizm mają wspólny, łaciński korzeń *humanus* (ludzki), w kontekście etyki współczesnej pojęcie to często wykracza poza granice gatunku ludzkiego. W tym właśnie widzę potencjał/moc/sprawczość dla pedagogiki. Humanizm to szerszy nurt filozoficzny stawiający człowieka w centrum zainteresowania. Z kolei humanitaryzm jest jego praktycznym wymiarem, który w erze globalizacji i wzrastającej świadomości ekologicznej obejmuje coraz częściej (poza ludźmi) również zwierzęta, uznając je za podmioty zdolne do odczuwania i zasługujące na godne traktowanie.

II. Posthumanizm

Powyżej wskazane inspiracje publikacyjne uświadomiły mi, że refleksje z zakresu humanitaryzmu międzygatunkowego były podejmowane na długo przed tym, zanim oficjalnie w dyskursach naukowych pojawiło się określenie posthumanizm, o którym prof. dr hab. Ewa Domańska pisała, jako o *humanistyce po humanizmie*, a więc nurcie krytykującym, a nawet odrzucającym centralną pozycję człowieka w świecie (Więckowska, 2011, s. 221)[12]. To, co wydaje się dla mnie najbardziej istotne w tym kontekście to założenie, zgodnie z którym posthumanizm nie opiera swoich analiz dotyczących człowieka i innych form biologicznych na systemie hierarchicznym. Ponieważ koncepcja ta obejmuje swym zasięgiem znaczeniowym takie fenomeny jak podmiotowość i relacyjność, a nawet relacje transgatunkowe, pominięcie jej w teorii i praktyce pedagogicznej może skutkować

---

[11] Odwołuję się w cyklu do hasła *dobrej roboty* autorstwa Tadeusza Kotarbińskiego z publikacji pt.: „*Hasło dobrej roboty*" (Kotarbiński, 1975, s. 65-66).

[12] Z tej też przyczyny w monografii mojego autorstwa pt.: „*W stronę posthumanizmu. O wychowaniu do humanitaryzmu międzygatunkowego*", prezentuje główne założenia posthumanizmu w chronologicznej kolejności, a więc po wcześniejszym omówieniu założeń humanizmu.

u przyszłych pokoleń brakiem pełnego zrozumienia tego zagadnienia. Taki stan rzeczy może również rodzić poczucie zagrożenia, prowadzić do zagubienia i wywoływać egzystencjalny chaos. Ważną dla mnie opinię w tej kwestii wyraził prof. dr hab. Tomasz Szkudlarek, zauważając jak ważnym zadaniem jest uprawianie pedagogiki uwzględniającej czas, „(...) kiedy myślenie o wychowaniu nie mogło przechodzić „obok" kwestii form i treści doświadczenia kulturowego i musiało być prowadzone łącznie – jak uczą nas klasyczne teorie Herbarta czy Deweya – z refleksją o wiedzy, podmiocie, polityce, ludzkiej pracy, religii i doświadczeniu estetycznym. Głębokie przeobrażenia, jakie zachodzą w kulturze obejmującej wszystkie te obszary i dopisujące do tamtego kanonu wymiary dawniej ignorowane (jak płeć), wymuszają bowiem uważną rekonstrukcję całego tego pola, stanowią wyzwanie do ponownego „pomyślenia pedagogiki"" (Szkudlarek, 2012, s. 25).

W tym okresie mojego zaangażowania badawczego duże znaczenie odegrała dziedzina określana w pedagogice jako pedagogika ekologiczna, w ramach której pojawiają się odwołania do koncepcji tzw. nowoczesnej ekologii, oscylującej wokół kwestii zależności między wszystkimi żywymi organizmami a ich środowiskiem życia (Gromkowska-Melosik, 2008, s. 425-435; Elton, 2001; Capra, 1987; Taylor, Buttel, 1992, s. 405-416). Różne systemy/podejścia/nurty wypracowane w ramach szeroko rozumianej ekologii, takie jak np. ekologia gatunku, ekologia człowieka, ekologia ewolucyjna, ekologia płytka lub umiarkowana, ekologia głęboka, ekologia społeczna oraz ekoetyka, wraz z ujęciami opracowanymi w ramach posthumanistycznych podejść, stanowią dla mnie punkt odniesienia dla analiz z zakresu koncepcji edukacji ekologicznej, przy czym akcentuję przede wszystkim postulat humanitaryzmu międzygatunkowego.

Są to kwestie zasługujące na uwagę, szczególnie w dzisiejszych czasach, gdy poszukujemy lepszych i skuteczniejszych sposobów zdobywania i przekazywania wiedzy w erze tzw. postprawdy, zdefiniowanej jako zjawisko, w ramach którego obiektywne fakty odgrywają mniejszą rolę w procesie kształtowania szeroko rozumianej opinii publicznej niż emocje, sądy wartościujące czy przekonania osobiste (Keyes, 2017; Kahl, Atay, 2025, s. 77-83). Idee posthumanizmu, redefiniujące nasze miejsce w świecie, zderzają się ze współczesnym stylem życia, który stawia na pierwszym miejscu wygodę i komfort. Dążenia tego typu często prowadzą do celowego ignorowania fundamentalnych faktów, zwłaszcza tych dotyczących kryzysu ekologicznego. To *zderzenie* nie jest jedynie sporem filozoficznym. Stanowi ono praktyczne wyzwanie, zwłaszcza w kontekście edukacji, która stoi przed dylematem: w jaki sposób kształtować postawy przyszłych pokoleń? Konflikt między natychmiastową gratyfikacją a wspólnym dobrem stawia pod znakiem zapytania tradycyjne podejście do nauczania. Wpływa to na kształt i założenia pedagogiki, determinując w jaki sposób postrzegamy i planujemy procesy wychowawcze. W świetle posthumanizmu, postprawda nie jest jedynie zjawiskiem społecznym. Interpretuję ją jako jeden z przejawów posthumanistycznej krytyki tradycyjnych, humanistycznych koncepcji prawdy[13]. W tej perspektywie prawda nie jest już postrzegana jako stała i obiektywna, co rodzi potrzebę

[13] Ciekawą interpretację fenomenu prawdy przedstawia Robert Kraśnica: „Wprawdzie świat kryje w sobie swoją prawdę, a nasz dostęp do niej jest ograniczony i nie my go ustanawiamy, ale dzięki rozmowie, a ściślej dzięki różnicom ujawniającym się podczas rozmowy, dana jest nam szczególna możliwość. Dzięki rozmowie możemy wykraczać poza granice własnej prawdy i bierzemy udział w dzianiu się (w ujawnianiu) tej prawdy, która nas wspólnie ogarnia mimo dzielących nas różnic" (Kraśnica, 1993, s. 24).

redefinicji celów i metod edukacji. W konsekwencji wpływa to na kształtowanie się nowych wizji pedagogicznych.

Moje badania z tego okresu poświęciłam dogłębnej analizie transformacji, jakie dokonały się w kulturze wychowania etycznego na przełomie XX i XXI wieku. Kluczowym elementem było dla mnie studium humanitaryzmu, które analizowałam przez pryzmat posthumanistycznych propozycji etycznych. Wychodziłam z założenia, że wybrane przeze mnie aspekty tych koncepcji mogą z powodzeniem zostać wdrożone do teorii i praktyki edukacyjnej. Zadanie badawcze, które sobie postawiłam, dotyczyło możliwości zdefiniowania uniwersalnych zasad etycznych, które mogłyby wspierać rozwój konkretnych kompetencji moralnych. Chodziło mi o to, aby móc na gruncie pedagogiki doprecyzować, a następnie wprowadzić w życie zasady humanitaryzmu, które obejmują zarówno relacje międzyludzkie, jak i te z innymi gatunkami. Stawiałam również pytania dotyczące idei równości, badając, w jaki sposób jest ona rozumiana w posthumanizmie. Ujawnione przeze mnie koncepcje (post)człowieka i posthumanizmu w dużej mierze podważają tradycyjne, a więc hierarchiczne myślenie, w którym człowiek stoi na szczycie wszelkich istot żywych. W tym ujęciu myślenie równościowe jest fundamentalne, ale rozumiane w znacznie szerszym kontekście niż tylko równość między ludźmi. Posthumanizm kwestionuje antropocentryzm, a zamiast tego, proponuje wizję świata, w której równość rozszerza się na inne formy życia. Oznacza to, że w tej perspektywie zwierzęta i inne istoty nie-ludzkie przestają być traktowane jako zasoby do wykorzystania, a stają się podmiotami z własnymi potrzebami i prawami. W swoich pracach naukowych dążyłam do poszerzenia debaty na temat równości. Argumentowałam, że powinna ona wykraczać poza kwestie gatunkowe, klasowe, rasowe czy płciowe, i obejmować egalitarność na poziomie globalnym oraz międzygatunkowym.

W tym obszarze cyklu publikacyjnego moim celem było dookreślenie wspólnej perspektywy w obszarze animal studies i nauk o wychowaniu. Tematyka wzajemnych relacji człowieka z innymi formami życia występującymi na naszej planecie jest, w mojej opinii, niezwykle wartościowa dla namysłu pedagogicznego, w ramach którego nadal występuje pewnego rodzaju niedosyt na poziomie merytorycznym i etycznym w tym temacie. Dzieje się tak, ponieważ świat przyrodniczy, a w nim zwierzęta, przedstawiany jest zazwyczaj w ramach antropocentrycznej perspektywy, jako mniej znaczący, gorszy, nieistotny, przede wszystkim zależny od znaczeń, jakie nadają mu ludzie. Poszukiwanie wspólnego styku animal studies i pedagogiki ma na celu zaakcentowanie kontekstu empatii, kategorii wspólnotowości oraz problematyki wzajemnej współzależności. Styk ten przyjmuje formę konkretnej propozycji etycznej, której bazą jest założenie równości wszystkich bytów w perspektywie życia.

Badając temat relacji człowieka za światem natury skupiłam się na tym, jak zjawisko to wpływa na koncepcje rodziny i losy pojedynczych ludzi (m.in. w odniesieniu do takich osób jak Karol Darwin, Ignacy Domeyko, Irène i Ève Curie, Rudolf Weigl). W swoich pracach argumentuję, że rodzina jest miejscem, w którym człowiek uczy się, jak funkcjonować w większych, globalnych społecznościach. (Kawula, 2009, s. 15; Tchorzewski, 1990). Mając powyższe na uwadze, posthumanizm – kwestionując prymat człowieka – zmusza nas do ponownego zdefiniowania, co to znaczy być rodziną i jak powinny wyglądać relacje wewnątrz niej. Zmiany te bezpośrednio kształtują doświadczenia i historie życia poszczególnych osób. W ujęciu posthumanistycznym rodzina przestaje być wyłącznie ludzką instytucją. Przeobraża się w pulsującą konfigurację relacji już nie tylko między ludźmi, ale

także pomiędzy zwierzętami, technologią, a nawet szeroko rozumianymi rzeczami (Michalski, 2019, s. 43-59). Posthumanistyczna wizja rodziny jest bardziej płynna i otwarta (wielopokoleniowe i wielogatunkowe współistnienie). Jest to wyraźne przedefiniowanie definicji rodziny z wąsko rozumianej (biologicznej, ekonomicznej, opiekuńczej) instytucji na rzecz sieci powiązań obejmujących nie tylko ludzi, ale także zwierzęta, a nawet szeroko rozumianą dziś technologię.

W świetle powyższych rozważań, w centrum mojego zainteresowania znajduje się horyzont wychowania do humanitaryzmu międzygatunkowego, postrzeganego w ujęciu holistycznym. Podejście to rodzi daleko idące konsekwencje dla edukacji, ponieważ wykracza poza konwencjonalne rozumienie relacji międzyludzkich, międzygatunkowych i środowiskowych. W rezultacie pogłębia naszą refleksyjność na temat wzajemnych zależności w procesie wychowawczym (Smuts, 1936; Szyszko-Bohusz, 1989; Bateson, 1996). Na tym obszarze badawczym punktem odniesienia jest dla mnie pedagogika holistyczna dająca „(...) pierwszeństwo postrzegania i traktowania osoby jako jedności bio-socjo-psycho-fizycznej, która doświadcza świata wewnętrznego i zewnętrznego całą sobą, swoją duchowością" (Śliwerski, 2020, s. 231). Mając powyższe na uwadze uzasadnionym i logicznym działaniem staje się przedstawianie wychowankom (dzieciom, młodzieży, jak i osobom dorosłym) całościowej wizji rzeczywistości w rozumieniu holizmu (gr. *holos* – cały). Koncepcja ta wyznacza kierunek metodologiczny, zgodnie z którym zjawiska społeczne tworzą układy całościowe o niepowtarzalnych prawidłowościach (Okoń, 2007, s. 138). W tym polu znaczeniowym rozpoznanie analityczne jest możliwe w procesie badania całego układu/zbioru/systemu/ekosystemu (Schulz, 2020)[14].

Zasada ta towarzyszy mi do dziś w najnowszych moich publikacjach, w ramach których przedstawiam zagadnienia z obszaru humanitaryzmu interpretowanego w świetle problematyki relacji międzyludzkich i międzygatunkowych, kultury pedagogicznej rodziny, technologii, etyki pracy, jak również biograficznych ujęć (indywidualnych, rodzinnych, zawodowych). W moich rozważaniach istotnym odniesieniem stała się matryca Sergiusza Hessena, model ten przedstawia procesualność nabywania wiedzy i umiejętności w postaci triady: epizod – system – metoda (Hessen, 1997, s. 340-405). Poruszane zagadnienia analizuję z zamiarem ukazania, w jaki sposób humanizm i posthumanizm mogą na gruncie pedagogicznym prowadzić do wzajemnego przenikania się, uzupełniania oraz transformacji.

Podsumowując, w ramach publikacji uwzględniających perspektywę posthumanistyczną redefiniuję humanitaryzm i wychowanie, przesuwając ich granice poza człowieka. Promuję wychowanie etyczne oparte na zrozumieniu wzajemnych współzależności. Kluczową rolę przypisuję wzajemnemu szacunkowi (dla wszystkich bytów), co z jednej strony stanowi wyzwanie dla tradycyjnych systemów edukacyjnych, ale jednocześnie oferuje nową, bardziej kompleksową i etyczną wizję przyszłości.

---

[14] Co więcej, „część można mierzyć na całości, można ją także rozszerzyć do całości i to jest właśnie zadaniem wychowania" (Herbart, 2007, s. 56).

D. Ścieżka towarzysząca cyklowi – technologie w służbie humanitaryzmu

Wychowanie, które zachodzi obecnie we wszechogarniającej nas dobie technologii, nie może ignorować kwestii etyki (Kotarbiński, 1970, s. 133-143). W erze cyfrowej, gdzie informacje rozprzestrzeniają się błyskawicznie, a granice między światem realnym a wirtualnym zacierają się, kładę nacisk zarówno na kształtowanie świadomości cyfrowej, krytycznego myślenia, jak również empatii. Ważnym aspektem jest dla mnie także pochylenie się nad tematem wzajemnego uczenia się tego, jak korzystać z technologii w sposób odpowiedzialny, szanując prywatność własną i innych, a przy tym nie wywołując cierpienia istot żywych. Wychowanie w tym kontekście problemowym postrzegam nie tylko jako przekazywanie wiedzy, ale przede wszystkim akcentuję potrzebę kształtowania kompasu moralnego, który pozwoli młodym ludziom (osobom dorosłym również) podejmować właściwe decyzje etyczne w świecie zdominowanym przez algorytmy, mass-media, obraz i wszelkiego rodzaju wizualizacje.

W ramach rozwijania koncepcji wychowania do humanitaryzmu międzygatunkowego – rozpatrywanej w świetle humanizmu i posthumanizmu – przyglądałam się również kwestii wszechobecnej technologii. Jej wpływ na życie człowieka (jak również zwierząt) jest nieporównywalny z żadnym innym okresem w historii. Jest to temat niezwykle ciekawy, ponieważ humanizm i posthumanizm to dwa diametralnie różne podejścia do relacji między człowiekiem a technologią. Humanizm postrzega technologię jako narzędzie służące człowiekowi, podczas gdy posthumanizm widzi w niej siłę, która może przekształcić i wyjść poza tradycyjne pojęcie człowieczeństwa, jak i wszelkich innych form życia. Punktem odniesienia była dla mnie coraz wyraźniej widoczna konfiguracja, w ramach której obecnie „nie sposób oddzielić ludzkiego życia i społecznych zachowań od przestrzeni. Co więcej, współczesną przestrzeń można rozpatrywać w dwóch wymiarach – realnym i wirtualnym, które przenikają się wzajemnie, tworząc specyficzną hybrydę, przyjmowaną coraz częściej wyjątkowo naturalnie, gdyż przeciwstawianie przestrzeni rzeczywistej jej cyfrowemu odpowiednikowi staje się coraz mniej oczywiste" (Karpińska, Borawska-Kalbarczyk, Szwarc, 2021, s. 13). Zastanowiło mnie to, w jaki sposób można taki stan rzeczy przełożyć na rzeczywistość edukacyjną, uwzględniając jednocześnie wymiary etyczne.

W tej płaszczyźnie znaczeniowej rozszerzam swoje refleksje o kwestie wypracowane na gruncie transhumanizmu. Warto dodać, że w temacie szeroko rozumianej technologii nadal jest wiele wątpliwości jaki jest naukowy/dyscyplinarny/systemowy status posthumanistycznych, jak i transhumanistycznych zagadnień. Dlatego też w monografii pt.: „*W stronę posthumanizmu. O wychowaniu do humanitaryzmu międzygatunkowego*", poświęciłam jeden z podrozdziałów zagadnieniom z obszaru transhumanizmu, przedstawiając podstawowe różnice pojęciowe/znaczeniowe/statusowe, ujawniające się pomiędzy tymi dwiema koncepcjami. Ogólnie rzecz ujmując transhumanizm jest koncepcją *technoentuzjastyczna* (More, 2013, s. 449–450; Bakke, 2010; Pawlak, 2024, s. 307-318; Vinn, 2025, s. 1-4). Na tej płaszczyźnie poznawczej poszukuje się uzasadnień w ludzkim pragnieniu przekraczania zwierzęcych elementów człowieczeństwa – *human enhancement/uplifting* (Garbowski, 2015, s. 23-41). Przyjmując tego typu ramy interpretacyjne bliższe mi są założenia ontologiczne wypracowane na gruncie umiarkowanego posthumanizmu. Z kolei

transhumanizm stanowi dla mnie naukową inspirację do pogłębiania wiedzy na temat nowych technologii, kompetencji cyfrowych oraz narzędzi wspierających procesy badawcze i metodologiczne, w tym również edukacyjne. Zasadność podejmowania tego tematu wiążę ze stanowiskiem, zgodnie z którym różnego typu technologie, w tym sztuczna inteligencja mogą „(...) odmienić bieg historii naszego gatunku, a także tok ewolucji wszystkich form życia" (Harari, 2024a, s. 21). Posthumanizm i transhumanizm nie tylko otwierają drzwi do zupełnie nowych rozważań na temat naszego miejsca w świecie pełnym technologii, lecz również zmuszają nas do ponownego przemyślenia – z edukacyjnej perspektywy – naszej relacji ze zwierzętami, zarówno w kontekście etyki, biologii, jak i prawa.

Temat technologii odnoszę również do problematyki niepełnosprawności. Dla transhumanistów niepełnosprawność to stan do przezwyciężenia/wyeliminowania, głównie za pomocą technologii. W tej wizji niepełnosprawność traktowana jest jako problem, który należy rozwiązać. Jest to ciekawa kwestia, przed którą stają wychowawcy, ponieważ z jednej strony promowany jest model społeczny, w ramach którego postrzega się niepełnosprawność jako część ludzkiej (jak również zwierzęcej) różnorodności, z drugiej zaś pojawiają się zagrożenia w postaci dyskryminacji i redukowania ludzi (jak i zwierząt) do biologicznych braków, niedoskonałości i odchyleń. Pedagodzy/specjaliści/nauczyciele/rodzice muszą stawić czoła tym sprzecznym wizjom. Z jednej strony, powinni uczyć tolerancji i akceptacji, pokazując, że różnorodność jest wartością. Z drugiej strony, ważna jest edukacja na temat potencjalnych korzyści płynących z technologii.

Ważnym aspektem moich publikacji w tym zakresie jest także fenomen cyfrowego dzieciństwa, które odnoszę do wczesnych lat rozwoju dziecka (Shapiro, 2020). Obecnie dzieciństwo nierozerwalnie związane jest z technologiami cyfrowymi – smartfonami, tabletami, komputerami, a także internetem oraz mediami społecznościowymi. To środowisko, w którym dzieciństwo przestaje być doświadczeniem czysto fizycznym i społecznym, a staje się hybrydą realnego i wirtualnego świata. Cyfrowe dzieciństwo tworzy zupełnie nowe warunki dla rozwoju poznawczego, społecznego i emocjonalnego[15]. Z jednej strony, technologie cyfrowe mogą być potężnym narzędziem edukacyjnym, z drugiej niosą one ze sobą zagrożenia dla bezpieczeństwa i rozwoju. W tym obszarze poznawczym zależy mi na zaakcentowaniu kwestii roli technologii w procesie zmieniania i rozumienia relacji człowieka ze światem przyrody. W tym nowym cyfrowym świecie zwierzęta przestają być wyłącznie częścią fizycznego otoczenia, a stają się bohaterami gier, postaciami w bajkach, a nawet wirtualnymi pupilami. W tej przestrzeni postuluję, aby w ramach procesu wychowania do humanitaryzmu międzygatunkowego dbać o to, by wirtualne doświadczenia nie przesłoniły bogactwa i odpowiedzialności, jakie niesie ze sobą relacja z żywą istotą (zarówno innymi ludźmi, jak i zwierzętami).

Na tym etapie swojej pracy badawczo-dydaktycznej skupiłam się z jednej strony na analizie teoretycznych uwarunkowań technologicznych, jak również miałam możliwość w ramach wykonywania obowiązków w Akademii Pomorskiej w Słupsku, we

[15] Ważną koncepcją jest dziś kategoria *digital dignity*, która opiera się na idei poszanowania praw człowieka w przestrzeni cyfrowej (prawo jednostki do kontroli nad przepływem danych osobowych, ochrony tożsamości cyfrowej, a także ochrony przed szkodliwymi działaniami, takimi jak dyskryminacja, stalking czy kradzież tożsamości). Idea ta wiąże się z postulatem dążenia do etycznego i odpowiedzialnego korzystania z technologii (Miąsko, 2025).

współtworzonym przeze mnie Centrum Badań Społecznych Inkluzja – przeprowadzenia badań empirycznych z użyciem eyetrackingu[16]. Celem tego przedsięwzięcia badawczego było przedstawienie empirycznych możliwości wykorzystania eyetrackingu w ocenie funkcjonalnej percepcji wzrokowej dziecka przedszkolnego. Obszary poznawcze przeprowadzonych badań obejmowały problematykę funkcjonowania wzrokowego dziecka przedszkolnego oraz aktywność językową dziecka w wieku 3-6 lat. Punktem odniesienia uczyniłyśmy – wraz z dr hab. Agnieszką Zalewską-Meler, prof. UP – tzw. zdjęcie referencyjne (*image of reference*; *reference picture*) – obraz odniesienia, inaczej zdjęcie statyczne stanowiące wizualny obiekt ilościowo-jakościowych analiz spostrzegania. W tym wypadku wybrany przez nas *obraz* dotyczył aktywności określanych mianem *outdoorowych,* a więc mających miejsce w naturalnym otoczeniu (Parczewska, 2023, s. 19-56; Michalak, Parczewska, 2019). Postawione cele badawcze dotyczyły analizy funkcjonalnej percepcji wzrokowej dziecka przedszkolnego w odniesieniu do problematyki aktywności wakacyjnej na łonie natury oraz analizy wypowiedzi badanych dzieci – towarzyszących spostrzeganiu prezentowanej na zdjęciu referencyjnym aktywności. Badania ujawniły złożony charakter spostrzegania u dziecka przedszkolnego oraz wiele dysonansów pomiędzy formą reprezentacji deklaratywnej i wizualnej.

Oryginalność badań eyetrackingowych w pedagogice upatruję w tym, że oferują one unikalne, obiektywne, a jednocześnie szczegółowe spojrzenie na procesy poznawcze uczniów (jak również nauczycieli, naukowców, edukatorów, osób funkcyjnych, rodziców), których nie można uzyskać za pomocą tradycyjnych metod[17]. Dzięki zastosowaniu eyetrackingu w badaniach pedagogicznych możliwe stają się takie działania jak m.in. diagnoza i wczesne wykrywanie trudności, identyfikacja specyficznych trudności w nauce, diagnoza zaburzenia uwagi, wykrywanie dysfunkcji w procesie myślenia czy ocena stopnia trudności zadań. Wyniki badań mogą posłużyć do optymalizacji procesu nauczania i materiałów edukacyjnych (w tym również informacji związanych ze światem zwierząt oraz szeroko rozumianej/widzianej natury).

Powyższe zagadnienia poszerzyłyśmy z dr hab. Agnieszką Zalewską-Meler, prof. UP w książce pt.: „*Spostrzeganie wzrokowe dziecka przedszkolnego jako złożona funkcja poznawcza. Eyetracking w badaniach pedagogicznych*" (2025). W tej publikacji nasze refleksje rozpoczęłyśmy od kategorii *medialnego pokolenia*, symbolizującego nieustające przeobrażenia technologiczne i wszechobecność obrazu, który dominuje niemal we wszystkich obszarach codziennego funkcjonowania współczesnego człowieka (Klus-Stańska, 2004, s. 341). W tym projekcie duży akcent położyłyśmy na zoperacjonalizowanie sposobu rozumienia pojęcia percepcji wzrokowej przez osoby uczestniczące w badaniu, aby uchwycić

---

[16] Badania miały charakter ilościowo-jakościowy i wykonałam je wspólnie z dr hab. Agnieszką Zalewską-Meler, prof. UP. Zastosowana przez nas metoda dotyczyła badań eyetrackingowych, przeprowadzonych przy pomocy urządzenia Eye Tracker Pupil Invisible, z oprogramowaniem iMotions Core (wersja 9.3). Narzędzie to jest własnością Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku.

[17] Urządzenia tego typu (stacjonarne i mobilne) mierzą rzeczywiste działania wzrokowe, co daje bardziej wiarygodny obraz procesów poznawczych. Należy jednak wspomnieć, że badania eyetrackingowe warto poszerzyć również o strategie jakościowe. Podczas tych badań rejestruje się takie parametry jak: fiksacje, sakady ścieżki wzroku, mapy cieplne (Rayner, 1998, s. 372–422; Stolińska, Andrzejewska, 2017, s. 260, 261; Ober, Dylak, Gryncewicz, Przedpelska-Ober, 2009, s. 109–135; Pernice, Nielsen, 2009, s. 22; Nielsen, Pernice, 2010, s. 196-226).

ich perspektywę (Męczkowska, 2003, s. 71-89). Interpretacje wyników opierały się na codziennym doświadczeniu, obserwacjach, intuicji oraz wiedzy teoretycznej zarówno pedagogów, jak i psychologów (studium fenomenograficzne).

Mając powyższe na uwadze chcę zasygnalizować, że skuteczność procesu nauczania w dużej mierze zależy od zdolności nauczyciela do dostosowania metod pracy do indywidualnych predyspozycji i potrzeb uczniów. Nie wystarczy jedynie przekazywać informacje. Konieczne jest uwzględnienie tego, w jaki sposób młody człowiek odbiera i interpretuje otoczenie. Gdy nauczyciele rozumieją, jak uczniowie postrzegają świat, mogą lepiej dopasować proces nauczania do ich potrzeb. Taka personalizacja wspiera nie tylko zdobywanie wiedzy, ale także wszechstronny rozwój osobowości, sprawiając, że nauka staje się bardziej wspierająca i efektywna. Ponadto z drugiej strony badania, które pozwalają zrekonstruować, jak dzieci postrzegają świat są fundamentalne dla wychowania do humanitaryzmu. Ujawniają one, że każde dziecko jest unikalną jednostką z własnym sposobem percepcji. To zrozumienie pozwala na odejście od uniwersalnych, często nieskutecznych metod nauczania na rzecz podejścia, które szanuje indywidualne różnice. To właśnie uwzględnienie tych różnic jest dla mnie esencją humanitaryzmu w pedagogice.

Uważam przedstawione powyżej badania za cenne jeszcze z innego punktu widzenia, mianowicie fakt, że oparłyśmy interpretacje wyników na doświadczeniu pedagogów i psychologów, ma również wymiar humanitarny. Dałyśmy *głos* ludziom, którzy na co dzień pracują z dziećmi. Co więcej, uznałyśmy ich praktyczną wiedzę i intuicję za wartościowe źródło informacji. To właśnie w tej synergii pomiędzy teorią a praktyką widzę możliwość opracowywania konkretnych i skutecznych rozwiązań, mających bezpośredni wpływ na jakość życia.

E. Podsumowanie cyklu

Wychowanie do humanitaryzmu międzygatunkowego – czyli podejście etyczne, które rozszerza zasady moralne i współczucie na istoty pozaludzkie – jest w mojej opinii fundamentem, który głęboko zmienia teorię i praktykę pedagogiki. Nie jest to jedynie dodatek, lecz centralny element, który ma za zadanie przygotować wychowanków do życia w złożonym i wzajemnie powiązanym świecie. Poprzez włączenie posthumanistycznych propozycji etycznych do istniejącego już humanistycznego dziedzictwa, pedagogika zyskuje nowe narzędzia do analizy, rekonstrukcji i krytyki tradycyjnych podziałów.

Stoję na stanowisku, że humanitaryzm międzygatunkowy ma potencjalny/dalekosiężny/drzemiący wpływ na społeczeństwo. Zmiany te mogą dotyczyć przede wszystkim postaw społecznych, prowadząc do redefinicji relacji między ludźmi a innymi gatunkami. Rozwój humanitaryzmu międzygatunkowego może stopniowo prowadzić do poszerzenia pojęcia wspólnoty moralnej poza granice gatunku ludzkiego. Zakładam, że kiedy zaczynamy traktować zwierzęta z większym szacunkiem, naturalnie rośnie też nasza troska o środowisko, w czym widzę potężny edukacyjny potencjał. Co więcej, koncepcja humanitaryzmu międzygatunkowego staje się również ważnym katalizatorem innowacji w technologii. Zmienia bowiem sposób, w jaki myślimy o badaniach,

produkcji i rozwoju, koncentrując się bardziej na etyce, współczuciu i zrównoważonym rozwoju.

Kontynuując działalność naukową w przyszłości mam zamiar rozwijać problematykę humanitaryzmu międzygatunkowego w odniesieniu do pedagogicznych kontekstów związanych z aspektami ekologicznymi, komunikacyjnymi, relacyjnymi, zdrowotnymi, historycznymi, a także w temacie zastosowania najnowszych technologii na rzecz dobrostanu zarówno ludzi, jak i zwierząt. Moim celem jest podejmowanie działań, które mogą prowadzić do opracowania nowych programów nauczania, które lepiej przygotują młodych ludzi do życia w złożonym, wielogatunkowym świecie, gdzie granice między człowiekiem a resztą natury stają się coraz bardziej płynne. Moim zamiarem jest więc wspieranie edukacji, która będzie bardziej etyczna, zrównoważona i dostosowana do wyzwań XXI wieku.

3. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

3.1. Współpraca w zakresie Centrum Badań Społecznych Inkluzja, pod auspicjami władz Akademii Pomorskiej w Słupsku (2021-2023)

Jako współzałożycielka, koordynatorka powstania oraz kierowniczka Centrum Badań Społecznych Inkluzja uczestniczyłam w poniżej wykazanej działalności:

1. Współorganizowałam Sympozjum Naukowe pt.: *„Badania naukowe w epoce postprawdy"*, Słupsk-Gdańsk: online, 28.04.2021;
2. Przeprowadziłam cykl szkoleń dla kadr pomorskich Centrów Usług Społecznych; Słupsk-Gdańsk: online, 25-26.11.2021;
3. Przeprowadziłam warsztaty pt.: *„Warsztaty z etyki o humanitaryzmie międzyludzkim i międzygatunkowym dla młodzieży licealnej"*, dofinansowanie Ministerstwa Edukacji i Nauki, Słupsk: online, 16-17.10.2021;
4. Współorganizowałam pomoc dla ofiar wojny w Ukrainie przy współpracy Instytutu Pedagogiki Akademii Pomorskiej w Słupsku, Akademickiego Centrum Opieki Instytutu Pedagogiki, Koła Naukowego EduSfera Instytutu Pedagogiki, Pracowników Biura ds. Nauki Akademii Pomorskiej w Słupsku, Kuratorów III Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej przy Sądzie Rejonowym w Słupsku, Przedszkola Tęczowa Dolina w Słupsku, Słupskiego Centrum Organizacji Pozarządowych i Ekonomii Społecznej, Funkcjonariuszy i Pracowników Komendy Wojewódzkiej Policji w Gdańsku, mieszkańców miejscowości Glincz (gmina Żukowo) i darczyńców prywatnych – wielopłaszczyznowa organizacja pomocy dla Uchodźców z Ukrainy. Pomoc skierowano zarówno do studentów, pracowników naukowych, dzieci, jak również niepełnoletnich sierot z Ukrainy, przebywających wówczas w powiecie słupskim; Słupsk, marzec-kwiecień 2022;
5. Zorganizowałam *szkolenia z programu* MAXQDA dla wszystkich pracowników Instytutu Pedagogiki; Wrocław-Słupsk, online; 28.04.2022;

6. Pełniąc funkcję Kierownika Centrum Badań Społecznych Inkluzja udzieliłam wywiadu przedstawicielowi „Forum Akademickiego", Mariuszowi Karwowskiemu: https://forumakademickie.pl/zycie-akademickie/powstalo-centrum-badan-spolecznych-inkluzja/; 21.04.2022;
7. Współorganizowałam wystawę prac dr Marii Aleksadrowicz (AP) w Centrum Badań Społecznych Inkluzja, projekt pt.: *„Akademia Pomorska – Akademią Talentów"*; Słupsk, kwiecień-czerwiec 2022;
8. Współorganizowałam spotkania przedstawicieli Centrum Badań Społecznych Inkluzja z dyrekcją szkół średnich: przedstawienie informacji o realizacji międzynarodowego projektu ITTS – *International Teachers for Tomorrow's School* oraz o działaniu Laboratorium Eye-trackingu; dr Maria Aleksandrowich (AP), Słupsk, 26.05.2022;
9. Współorganizowałam w Centrum Badań Społecznych Inkluzja spotkania kadry naukowej Akademii Pomorskiej z dyrektorami słupskich szkół średnich oraz Dyrektor ds. Edukacji Miasta Słupsk; Słupsk, 26.05.2022;
10. Współorganizowałam w Centrum Badań Społecznych Inkluzja spotkania ze Słupską Komisją Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Słupsk, 14.06.2022;
11. Współorganizowałam w Centrum Badań Społecznych Inkluzja *„Warsztatów dla studentów z Ukrainy z zakresu rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie z emocjami i mediacji"*. Prowadzący: Bogdan Drozdowicz, współorganiztorka dr Ewa Murawska, Słupsk, 25.06.2022;
12. Współorganizowałam sympozjum metodologiczno-problemowe pt.: *„Pomorskie Wykłady Filozoficzne"*; Cykl: *„Edukacja – Kultura – Natura. W przestrzeni pytań o przyszłość"*, współorganizator: Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, 6 wykładów seminaryjnych, Prelegenci/Prelegentki: dr Małgorzata Obrycka (AP), wystąpienie pt.: *„Wychowanie do humanitaryzmu w czasie wojny"*; dr Szymon Dąbrowski (AP), wystąpienie pt.: *„Koniec antropocenu w perspektywie badań pedagogicznoreligijnych?"*; dr Maksymilian Chutorański (US), wystąpienie pt.: *„Wyobraźnia pedagogiczna i przyszłość pedagogiki w kapitalocenie"*; dr Monika Humeniuk (UWr), wystąpienie pt.: *„Ortodoksje i herezje a pedagogika religii uprawiana w duchu krytycznego religioznawstwa – próba aplikacji pedagogicznych"*; prof. dr hab. Lech Witkowski (AP), wystąpienie pt.: *„Inny Znaniecki: klasyk socjologii jako humanista, filozof i pedagog – aktualne a przeoczone idee i tezy (spojrzenie w przyszłość)"*; realizacja projektu 15.09.-15.12.2022;
13. Przeprowadziłam wraz z dr hab. Agnieszką Zalewską-Meler, prof. AP badania eyetrackingowe w Centrum Badań Społecznych Inkluzja, przy współpracy Przedszkola Miejskiego Tęczowa Dolina nr 32 w Słupsku (2022). Celem badań było przedstawienie empirycznych możliwości wykorzystania eyetrackingu w ocenie funkcjonalnej percepcji wzrokowej dziecka przedszkolnego. Obszary poznawcze przeprowadzonych badań obejmowały problematykę funkcjonowania wzrokowego dziecka przedszkolnego oraz aktywność językową dziecka w wieku 3-6 lat. Zastosowana metoda dotyczyła badań eye-trackingowych, przeprowadzonych przy

pomocy urządzenia *Eye Tracker Pupil Invisible*, z oprogramowaniem *iMotions Core* (wersja 9.3) – własność Centrum Badań Społecznych Inkluzja Akademii Pomorskiej w Słupsku.

3.2. Współpraca w ramach centrum edukacyjno-szkoleniowego Stowarzyszenia Akcja Społeczna /SAS/ w Gdańsku (2002-2020)

Wolontariuszka, koordynatorka i ekspertka w *Centrum Edukacyjno-Szkoleniowym Stowarzyszenia Akcja Społeczna /SAS/* w Gdańsku. Doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią powiązałam z kierunkiem pedagogika. Podejmowałam działania w obszarach: wychowania etycznego, pedagogiki rodziny, metodologii badań społecznych – w tym oceniania przydatności metod, technik i narzędzi badawczych właściwych do rozpoznawania zjawisk edukacyjnych. Zdobyte doświadczenie w tym obszarze sprowadza się do problematyki procesów organizacji działalności pedagogicznej na rzecz środowiska społecznego, interesu publicznego oraz ochrony praw dzieci, jak również praw zwierząt. W ramach pracy pozauczelnianej realizowałam zadania obejmujące: prowadzenie analiz ilościowych oraz jakościowych, projektowanie rozwiązań z zakresu polityki społecznej, prowadzenia warsztatów i wykładów popularnonaukowych.

3.3. Pozyskane granty krajowe

1. Inicjatywa Doskonałości Uczelnia Badawcza (IDUB) UGrants – start UG, nr zadania 533-W000-GS0W-24. Projekt pt.: *„Konkludo. Pracownia myśli historyczno-edukacyjnej: Współpraca jako kompetencja. Współpraca szkoły z rodzicami w narracjach nauczycieli/nauczycielek szkół średnich ogólnokształcących – studium fenomenograficzne"*. Liderzy: prof. dr hab. Krzysztof Jakubiak (UG), dr Małgorzata Obrycka (UG), dr Paweł Śpica (UG); 2024.
2. Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych – WNS GRANTS; projekt pt.: *„Historyczne inspiracje dla pedagogów. Być emigrantem, więźniem i naukowcem bez granic – Ignacy Domeyko"*; projekt indywidualny dr Małgorzata Obrycka (UG); 2023-2024.
3. Uniwersytet Gdański, Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Miejski Ośrodek Społeczny w Sopocie, projekt pt.: *„Granice autorytetu. W poszukiwaniu inspiracji dla edukacji XXI wieku"*. Liderzy: dr Małgorzata Obrycka (UG), dr Szymon Dąbrowski (UP), Gdańsk; 14.03.2024-20.06.2024.
4. Akademia Pomorska w Słupsku, projekt pt.: *„Teoretyczno-empiryczne ujęcie praw oraz obszarów z zakresu zagadnień etycznych, zdrowotnych, ekologicznych oraz emocjonalno-społecznych dzieci i młodzieży w społeczeństwie post i transhumanistycznym"*; kierownik projektu dr Małgorzata Obrycka (UG); 2022-2023.
5. Miasto Gdańsk, Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Akademia Pomorska w Słupsku, Centrum Badań Społecznych Inkluzja. Projekt pt.: *„Pomorskie wykłady filozoficzne. W przestrzeni pytań o przyszłość"*. Liderzy: dr Małgorzata Obrycka (UG), dr. Szymon Dąbrowski (AP), Gdańsk – Słupsk; 22.09.-08.12.2022.

6. Grant Ministerstwa Edukacji i Nauki: *„Społeczna odpowiedzialność – oddziaływanie regionalnych uczelni wyższych jako czynnika stymulującego międzypokoleniową aktywność społeczną"*; Akademia Pomorska w Słupsku, projekt pt.: *„Warsztaty z etyki o humanitaryzmie międzyludzkim i międzygatunkowym dla młodzieży licealnej"*; projekt indywidualny dr Małgorzata Obrycka (AP), Słupsk; 16-17.10.2021.
7. Akademia Pomorska w Słupsku; *„Grant dla młodych naukowców"*; pt.: *„Posthumanizm w edukacji"*; projekt indywidualny M. Obrycka (AP); 2019-2021.
8. Akademia Pomorska w Słupsku, projekt pt.: *„Etyka niezależna – od analizy teoretycznej do praktyki edukacyjnej. Projekt pracy pedagogicznej i metodologicznej opartej na paradygmacie posthumanizmu"*; projekt indywidualny dr Małgorzata Obrycka (AP); 2019- 2020.
9. Akademia Pomorska w Słupsku, Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne, Miasto Gdańsk, projekt pt.: *„Edukacja – Wartości – Kontrowersje"*. Liderzy: dr Małgorzata Obrycka (AP), dr Szymon Dąbrowski (AP), Gdański – Słupsk; 29.09.2017-31.12.2017.
10. Uniwersytet Gdański (Instytut Pedagogiki), Polska Akademia Nauk (Instytut Oceanologii), Miasto Sopot; projekt pt.: „*Sopockie Forum Młodych*", członkini; 2009-2011.
11. Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, projekt pt.: „*Religia w procesie resocjalizacji*", członkini; 2008.

3.4. Uczestnictwo w programach europejskich

Granty realizowane

1. Unia Europejska (European Commission), Erasmus, KA220-HED – Cooperation partnerships in higher education:
   - *Tytuł projektu*: New Solutions in International Social Work – Promoting Inclusive Crisis Management;
   - *Lata*: 2024 – 2027;
   - *Lider*: Laurea University of Applied Sciences, Finlandia;
   - *Partnerzy*: Uniwersytet Gdański, Gdańsk, Polska (dr hab. Marcin Boryczko, prof. UG; dr hab. Justyna Siemionow, prof. UG; dr Małgorzata Obrycka); Complutense University of Madrid, Madryt, Hiszpania; VIVES University of Applied Sciences, Bruges, Belgia; Berlin School of Economics and Law, Berlin, Niemcy;
   - *Przyjęte cele badawcze*: Głównym celem projektu jest identyfikacja i rekonstrukcja roli kluczowych kompetencji potrzebnych w ramach działań z zakresu pracy socjalnej (wymiar międzynarodowy) w zarządzaniu kryzysowym oraz opracowanie inkluzywnego i partycypacyjnego programu nauczania i e-learningu dla szkolnictwa wyższego. Są to działania projektowe zmierzające do zwiększenia możliwości rozwoju kariery i szkoleń w zakresie zarządzania

kryzysowego dla pracowników socjalnych i innych specjalistów, aby Europa była lepiej przygotowana do szkolenia specjalistów w dziedzinie międzynarodowej pracy socjalnej i radzenia sobie z przyszłymi kryzysami; 24-25 września 2025 – wyjazd na spotkanie w ramach realizacji WP3/kick-off meeting (Complutense University of Madrid, Hiszpania).

2. Unia Europejska, Rzeczpospolita Polska, NAWA – Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej; Projekt SEA-EU SEA-nergy; Mobilność:
   - *Tytuł projektu*: Rozwijanie Potencjału Badawczego SeaEU z wykorzystaniem „Research Potential Base";
   - *Lata*: 2025-2026;
   - *Lider*: Uniwersytet Gdański (dr M. Obrycka, dr P. Śpica, dr A. Zahorska);
   - *Partnerzy*: Nord University, Bodø, Norwegia; University of Malta, Msida, Malta; University of Split, Split, Chorwacja. Instytucja przyjmująca: Nord University (Universitetsalléen 11, 8026 Bodø);
   - *Przyjęte cele badawcze*: Projekt ma na celu rozwój i umiędzynarodowienie badań, które rozpoczęliśmy w 2024 r., w ramach powołanej przez nas Pomorskiej Grupy Badawczej, w której podjęliśmy jedno z kluczowych wyzwań dla współczesnych systemów edukacji w Polsce, jak i zagranicą, jakie stanowi budowanie wartościowej współpracy między szkołą a rodzicami uczniów. W ciągu dwóch ostatnich lat przeprowadziliśmy badania jakościowe polegające na pozyskaniu blisko 60 wywiadów fenomenograficznych z nauczycielami (reprezentującymi cztery pokolenia obecne na rynku pracy – BB, X, Y, Z), zatrudnionymi w liceach ogólnokształcących w województwie pomorskim. Obecnie we współpracy z naszymi partnerami z SEA-UE pragniemy przeprowadzić badania komparatystyczne w Norwegii, na Malcie i w Chorwacji. Udział naszych zagranicznych partnerów w tym badaniu ma nas przybliżyć do realizacji naszego głównego celu, jakim jest opracowanie programu wspierającego rozwój umiejętności komunikacyjnych nauczycieli. W ramach współpracy z partnerami dążymy do: wspólnego opracowania narzędzia badawczego do analizy zjawiska współpracy szkoły z rodzicami, możliwego do zastosowania we wskazanych krajach; przeprowadzenia międzynarodowych badań w szkołach; przygotowania raportu z międzynarodowych badań i praktycznych rekomendacji na podstawie uzyskanych danych ilościowych i jakościowych.

Granty po ocenie (na liście rezerwowej)

3. Unia Europejska (European Commission), Erasmus +, ID KA220-HED-1439803D; Call 2025 Round 1 KA2; nr wniosku: 2025-1-PL01-KA220-HED-000354537:
   - *Tytuł projektu*: Empowering Sustainable Futures: A Multinational Approach to Higher Education Transformation (EduSustain);
   - *Lata*: 2025-2028;

- *Lider*: Uniwersytet Gdański, Gdańsk, Polska (dr hab. Marcin Boryczko, prof. UG; dr Małgorzata Obrycka; dr Małgorzata Karczmarzyk; dr Sylwester Zielka);
- *Partnerzy*: Evangelische Hochschule Ludwigsburg (Niemcy), Recep Tayyip Erdogan Universites (Turcja), Laurea-ammattikorkeakoulu oy (Finlandia), Jabok-Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická (Czechy), Università di Verona (Włochy);
- *Przyjęte cele badawcze*: Priorytetem projektu uczyniliśmy rozpoznanie przeszkód utrudniających implementację problematyki zrównoważonego rozwoju na etapie kształcenia w zakresie edukacji wyższej na kierunkach pedagogicznych, a co za tym idzie przygotowanie rekomendacji, szkoleń i opracowań teoretyczno-empirycznych w ramach transformacji programów nauczania, sylabusów, efektów uczenia się i przepisów legislacyjnych, obowiązujących w szkolnictwie wyższym, pod kątem włączenia treści związanych z potrzebą budowania kompetencji rozwojowych, ekologicznych, jak również szeroko rozumianej świadomości społeczności akademickiej na temat zrównoważonego rozwoju. Głównym celem projektu jest działalność w zakresie upowszechniania wiedzy z zakresu zrównoważonego rozwoju dzięki wymianie wiedzy naukowej i doświadczeń pomiędzy europejskimi badaczami zjawisk edukacyjnych na poziomie szkoły wyższej (kierunki pedagogiczne). Powtarzany w poszczególnych krajach cykl działań projektowych ma w konsekwencji wykazać możliwości wykorzystania zaproponowanej metodyki badawczo-dydaktycznej w podnoszeniu i rozwijaniu świadomości społeczności akademickiej kierunków pedagogicznych na temat zrównoważonego rozwoju.

Granty złożone (do rozstrzygnięcia)

4. Unia Europejska (European Commission), Erasmus +, ID KA220-HED-5159525C; Call 2025 Round 1 KA2:

- *Tytuł projektu*: Social Work with Refugees and Exiles: The Dislocated and Dispossessed as Educators of Encompassing Peace;
- *Lata*: 2025 – 2027;
- *Lider*: Evangelische Hochschule Ludwigsburg, Niemcy;
- *Partnerzy*: Uniwersytet Gdański, Gdańsk, Polska (dr hab. Marcin Boryczko, prof. UG; dr Małgorzata Obrycka), Recep Tayyip Erdogan Universites, Rize, Turcja;
- *Przyjęte cele badawcze*: Głównym celem projektu jest aktywizacja uchodźców i włączenie ich w procesy społeczne. W projekcie odniesiono się do doświadczeń osób przesiedlonych, a punktem odniesienia uczyniono promowania idei pokoju i pojednania. Działania ukierunkowane są na rozwój metod pracy socjalnej, które są bardziej wrażliwe na traumę i potrzeby osób przesiedlonych.

Granty w przygotowaniu

5. Unia Europejska (European Commission), Horizon Europe – Cluster 2: Culture, Creativity, and Inclusive society; HORIZON-CL2-2025-01-TRANSFO-08: Improving mental health outcomes for people in education, training and work; European Commission Decision C(2025) 2779 of 14 May 2025:

- *Tytuł projektu*: Moving Beyond the Medicalisation of Mental Health: Delivering Social Prescribing Interventions to Promote Transitions to Education, Training & Work;
- *Lata*: 2025 – 2028;
- *Lider*: Leeds Beckett University, Leeds, Wielka Brytania;
- *Partnerzy*: Uniwersytet Gdański, Instytut Pedagogiki (dr hab. Marcin Boryczko, prof. UG, dr Małgorzata Obrycka, dr Kamila Stepień-Rejszel), Gdańsk, Polska; Arteveldehogeschool VZW, Gent, Belgia; FH JOANNEUM Gesellschaft mbH, Graz, Austria; Hogeschool Utrecht, Utrecht, Holandia; Frankfurt University of Applied Sciences, Frankfurt am Main, Niemcy; OsloMet – storbyuniversitetet, Oslo, Norwegia; Karel de Grote University College, Antwerp, Belgia; Windesheim University of Applied Sciences, Zwolle, Holandia; Rectorat Universitatea din București, București, Rumunia; Mykolas Romeris University, Vilnius, Litwa; University of Tirana, Tiranë, Albania; HUN-REN Centre for Social Sciences, Budapest, Węgry; University of West Attica, Athens, Grecja; Universidade Lusófona – Centro Universitário de Lisboa, Lisboa, Portugalia; Grados University of La Rioja, La Rioja, Hiszpania; Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid, Hiszpania; Universidad de Castilla-La Mancha, Ciudad Real, Hiszpania; Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Zihni Derin Yerleşkesi, Rize, Turcja; Royal College of Surgeons in Ireland (RCSI), Dublin, Irlandia; University College Cork Innovation, Cork, Irlandia; Queen's University Belfast, Belfast, Irlandia Północna; Nottingham Trent University, Nottingham, Wielka Brytania; University of Toronto, Toronto, Kanada.
- *Przyjęte cele badawcze*: Projekt zakłada określenie skali stanu zdrowia psychicznego oraz wykluczenia społecznego w Europie oraz rozpoznanie, jakie interwencje w zakresie zdrowia psychicznego są dostępne dla osób w szkołach, szpitalach, miejscach pracy i kontekstach społecznych. Ważnym zadaniem jest także rozpoznanie barier, z jakimi borykają się osoby z problemami zdrowia psychicznego w dostępie do szkoleń, edukacji i pracy w kontekście europejskim. Współczesny świat boryka się z narastającym kryzysem w dziedzinie zdrowia psychicznego. Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), co czwarta osoba na świecie doświadczy problemów ze zdrowiem psychicznym w pewnym momencie swojego życia. Mimo to, wciąż istnieje ogromna przepaść między potrzebami a dostępnymi usługami, co prowadzi do wykluczenia społecznego i pogłębiania się problemów. Analiza skali tego zjawiska w Europie, a także identyfikacja dostępnych interwencji, jest dla nas kluczowa dla zrozumienia, jak skutecznie reagować na ten kryzys.

Granty – mobilność

6. Unia Europejska (European Commission), Erasmus+, Staff mobility for teaching:
   - *Tytuł projektu*: Building cooperation between school and parents based on the picture books and teacher's experencies;
   - *Lata*: 18.11.2024-22.11.2024;
   - *Lider*: AP University of Applied Sciences and Arts (Antwerp – Belgia), HZ University of Applied Sciences (Vlissingen – Niderlandy);
   - *Partnerzy*: Uniwersytet Gdański, Gdańsk, Polska, prowadzenie szkoleń (dr M. Obrycka, dr P. Śpica);
   - *Przyjęte cele badawcze*: Cel prowadzonych przez nas szkoleń oscylował wokół problematyki tzw. *pictures books* – w świetle tematu relacji szkoły z rodzicami wychowanków. Podczas warsztatów dokonaliśmy analizy dyskursów ujawnionych w następujących publikacjach: F. Koch-Goth, A. Sixtus, *Die Häschenschule*, Hamburg (1986) oraz M. Falski, *Elementarz*, Warszawa (1974).

7. Unia Europejska (European Commission), KA2 Strategic Partnership; 2020-1-DE01-KA203-005664:
   - *Tytuł projektu*: International Teachers for Tomorrow's school. System change as an opportunity for intercultural school development and mutual learning;
   - *Lata*: 27-28.09.2021;
   - *Lider*: International Teachers for Tomorrow's School. Katholieke Universiteit Leuven;
   - *Partnerzy*: Akademia Pomorska w Słupsku, Słupsk, Polska;
   - *Uczestnicy szkolenia:* dr Małgorzata Obrycka;
   - *Przyjęte cele badawcze*: Celem szkolenia, w którym uczestniczyłam było uwrażliwienie nauczycieli akademickich i studentów na kwestie międzykulturowości, inkluzywności, różnorodności, stereotypów, uprzedzeń, dyskryminacji i rasizmu. Założeniem głównym była poprawa kompetencji międzykulturowych.

3.5. Uczestnictwo w pracach zespołów badawczych

POMORSKA GRUPA BADAWCZA

Jestem współtwórczynią Pomorskiej Grupy Badawczej (PGB), której działalność rozpoczęła się równocześnie z otrzymaniem w 2024 roku (w postępowaniu konkursowym; decyzja Prorektora ds. Nauki UG), uczelnianego grantu Uniwersytetu Gdańskiego w ramach Inicjatywy Doskonałości Uczelnia Badawcza (IDUB) UGrants – start UG; nr zadania 533-W000-GS0W-24; projekt pt.: *„Konkludo. Pracownia myśli historyczno-edukacyjnej. Współpraca jako kompetencja. Współpraca szkoły z rodzicami w narracjach nauczycieli/nauczycielek szkół średnich ogólnokształcących – studium fenomenograficzne".*

Liderami projektu byli: prof. dr hab. Krzysztof Jakubiak (UG), dr Małgorzata Obrycka (UG), dr Paweł Śpica (UG).

Działalność Pomorskiej Grupy Badawczej dotyczy rozpoznania problematyki zasady powiązania szkoły z rodzinami uczniów, jak również włączenia w tego typu relacje oddziaływań szeroko rozumianych kręgów środowiska lokalnego. Wybrana płaszczyzna poznawcza jest przedmiotem refleksji pedagogicznej, w ramach której dokonujemy analizy zależności między efektywnością dydaktyczno-wychowawczą szkoły a stopniem zorganizowania i zintegrowania społeczności włączonej w procesy realizacji zadań edukacyjnych (Jakubiak, 1997, s. 11)[18]. Mając na uwadze dzieje nowożytne, jak również dzisiejsze uwarunkowania polityczno-oświatowe akcentujemy – zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, a także w wymiarze praktycznym – istotne przewartościowania w zakresie stosunków rodziny i szkoły. Przeobrażenia te warunkują nowe możliwości, ale i wyzwania dla procesów określania, rozumienia, interpretowania i nadawania znaczeń kategoriom ujawniającym się w ramach fenomenu, jakim jest współpraca pomiędzy nauczycielami/nauczycielkami a rodzicami. Analizując tę problematykę w kontekście kompetencji, możemy bliżej przyjrzeć się takim atrybutom jak: wiedza, postawy i umiejętności. Wśród nich szczególne znaczenie mają dla mnie empatia, współczucie, odporność psychiczna oraz niezależność (Sikorski, 2010). Są to fundamenty zarówno dla budowania dobrych/podmiotowych/satysfakcjonujących relacji międzyludzkich (szkoła-rodzice), jak i dla szeroko rozumianego humanitaryzmu międzyludzkiego i międzygatunkowego.

Temat ten jest dla mnie kluczowy, gdyż stanowi kontynuację zagadnień poruszanych przeze mnie w pracy magisterskiej z psychologii pt.: „*Rola aktywności dobowej a kształtowanie pracy w kontekście pokoleń na rynku pracy*", w ramach której analizowałam m.in. kategorię kształtowania pracy (*job crafting theory*). Termin ten definiowany jest w fachowej literaturze przedmiotu w odniesieniu do czynności podejmowanych samodzielnie przez pracownika w celu doskonalenia i usprawniania wykonywanej przez siebie pracy (Wrzesniewski, Dutton, 2001, s. 179–201). Obszary, które dotyczą niniejszego pojęcia obejmują: wykonywane zadania (*task crafting*), relacje interpersonalne (*relational crafting*) oraz zakres myślenia o pracy (*cognitive crafting*) (Kasprzak, Michalak, Minda, 2017, s. 459). W ujęciu holistycznym kształtowanie pracy jest więc egzemplifikacją zachowania proaktywnego, ponieważ obejmuje działania inicjowane przez pracownika, który decyduje o ich przebiegu, dynamice, modyfikacjach oraz zakończeniu (*osobowość proaktywna*). Kształtowanie pracy staje się poniekąd procesem, w którym pracownik aktywnie dostosowuje swoje obowiązki, relacje i sposób postrzegania pracy, aby zwiększyć jej sensowność i dopasować ją do swoich wartości oraz mocnych stron. W kontekście zawodu nauczyciela, ta koncepcja nabiera szczególnego znaczenia, dlatego że poprzez aktywne kształtowanie swojej pracy, nauczyciel może nie tylko podnieść własną satysfakcję, ale także stać się motorem pozytywnych zmian w szkole i poza nią, angażując się w działania na rzecz innych (ludzi, jak również zwierząt).

---

[18] Warto zasygnalizować, że w perspektywie historycznej temat współdziałania szkoły (nauczycieli/nauczycielek) i rodziców (domu rodzicielskiego) sięga XV/XVI wieku (Vives, 1968, s. 44-68; Komeński, 1956, s. 281-288).

Mając powyższe na uwadze, przedmiotem działalności PGB uczyniliśmy zakresy merytoryczne oraz formalne obejmujące wspólne oddziaływania szkoły i rodziców ujawnione w narracjach nauczycieli i nauczycielek szkół średnich ogólnokształcących w województwie pomorskim. Realizujemy cztery cele poznawcze[19]:

1. Wyodrębnienie kategorii opisu fenomenu jakim jest współpraca w perspektywie nauczycieli/nauczycielek;
2. Rozpoznanie i określenie płaszczyzn znaczeniowych wspólnych oddziaływań (merytorycznych i formalnych), ujawniających się w relacjach pomiędzy nauczycielami/nauczycielkami i rodzicami;
3. Poznanie potocznych sposobów definiowania, określania i rozumienia sensu przypisywanego przez nauczycieli/nauczycielki współpracy z rodzicami;
4. Określenie ram konceptualnych obejmujących problematykę współpracy nauczycieli/nauczycielek oraz rodziców w odniesieniu do atrybutów, takich jak wiedza, umiejętności i postawy, będących elementami składowymi pojęcia kompetencji.

Badani przez nas nauczyciele i nauczycielki reprezentują wszystkie pokolenia obecne (w latach 2024-2025) na rynku pracy – licea ogólnokształcące, województwo pomorskie, mianowicie:

1. 'BB' (Baby Boomers, Generation me, Pokolenie wyżu demograficznego, Vietnam Generation); urodzeni: 1946–1964;
2. 'X' (Post-Boomers, Gen X, Generalich 13, Baby Busters, Twenty-somethings, Pokolenie NIC); urodzeni: 1965–1979;
3. 'Y' (Internet Generation, Pokolenie Millenium, Pokolenie klapek i ipodów, Generacja Google, Pokolenie SMS); urodzeni: 1980–1994;
4. 'Z' (C, iGeneration, Gen Tech, Gen Wi, Net Gen, Digital Natines, Gen Next, Post Gen); urodzeni: 1995 – obecnie (Smolbik-Jęczmień, 2017, s. 140; Wiktorowicz, Warwas 2016, s. 22).

Poza badaniami empirycznymi w ramach PGB organizujemy seminaria naukowe, które zainaugurowaliśmy pierwszym Seminarium Międzyuczelnianym pt.: *„O mamie i tacie bąbelka" czyli o współpracy szkoły z rodzicami w narracjach nauczycieli/nauczycielek szkół średnich ogólnokształcących – studium fenomenograficzne.* Wydarzenie odbyło się w Europejskim Centrum Solidarności w Gdańsku w dniu 03.04.2025, pod patronatem m.in.: Uniwersytetu Gdańskiego, Radia Gdańsk i Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego/oddział Gdańsk.

Wyniki badań PBG referujemy na bieżąco na krajowych i międzynarodowych konferencjach:

---

[19] Zastosowana przez nas metodologia obejmuje jakościową strategię badań: metoda/ścieżka – badania fenomenograficzne; technika – wywiady narracyjne/pogłębione; narzędzie – kwestionariusz wywiadu.

1. IX Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt.: „Dziecko w historii – między godnością a zniewoleniem. Wychowanie od Bolesława Chrobrego do współczesności". Wystąpienie – dr M. Obrycka (UG), dr P. Śpica (UG) pt.: „*Współpraca szkoły z rodzicami uczniów w świetle narracji nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących – komunikat z badań*"; Białystok, 21-22.09.2024;
2. Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „(Re)konstrukcje relacji społecznych w świecie realnym i wirtualnym". Wystąpienie – dr M. Obrycka (UG), dr P. Śpica (UG): „*O relacjach pokolenia 'Y' w edukacji. Studium fenomenograficzne o współpracy szkoły z rodzicami w narracjach nauczycieli i nauczycielek ogólnokształcących szkół średnich*"; Wydział Pedagogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, 07.04.2025;
3. ERNAPE 2025 – „Educational Partnership between Families, Schools, and Communities. Weaving vibrant alliances to empower individuals, and overcome collective vulnerabilities: 14th Biennial Conference of the European Research Network About Parents in Education (ERNAPE)". Wystąpienie – dr M. Obrycka (UG), dr P. Śpica (UG) pt.: „*School-parent cooperation in Polish general secondary schools in the narratives of teachers representing Generation Y*"; University of Verona (Włochy), 04-06.06.2025;
4. XII Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny pt.: „Człowieczeństwo jako problem pedagogiki i zadanie wychowania". Wystąpienie dr M. Obrycka (UG), dr P. Śpica (UG), dr S. Dąbrowski (UP), dr Łukasz Androsiuk (UP), pt.: „*Współpraca szkoły z rodzicami w narracjach nauczycieli i nauczycielek polskich ogólnokształcących szkół średnich. Studium fenomenograficzne o pokoleniu Y*"; Olsztyn 16-18.09.2025 (zgłoszenie przyjęte przez organizatorów: Zjazd Pedagogiczny).

Działalność Pomorskiej Grupy Badawczej kontynuujemy w ramach współpracy międzynarodowej z następującymi uczelniami: Nord University, Bodø, Norwegia; University of Malta, Msida, Malta; University of Split, Split, Chorwacja. Dalszy etap prac dotyczy prowadzenia międzynarodowych badań w strategii jakościowej (analiza fenomenograficzna) z wykorzystaniem wypracowanego przez PGB kwestionariusza pytań dotyczącego relacji szkoły z rodzicami wychowanków.

Poniższe artykuły, będące efektem dotychczasowej działalności PGB, znajdują się obecnie w procedurze wydawniczej:

1. Obrycka Małgorzata, Śpica Paweł, Dąbrowski Szymon, Androsiuk Łukasz, Zahorska Aleksandra, Hładun Michalina, *Co o współpracy z rodzicami mówią nam nauczycielki i nauczyciele z pokolenia 'X'? Studium fenomenograficzne o polskich liceach ogólnokształcących*, „Przegląd Pedagogiczny" (przyjęty do druku; 2/2025);
2. Obrycka Małgorzata, Śpica Paweł, Dąbrowski Szymon, Androsiuk Łukasz, *School-Parent Cooperation in the Narratives of Teachers of Polish General Secondary Schools: A Phenomenographic Study of Generation* Y, „Studia z Teorii Wychowania" (w recenzji; nr 2/2026).

3.6. Członkostwo w krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych

- Zespół Pedagogiki Młodzieży przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN, 2025-obecnie.
- Zespół Seminaryjny z Pedagogiki Ekologicznej; utworzony przez Uniwersytet Jagielloński w Krakowie i Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; członkini, 2023-obecnie.
- Towarzystwo Historii Edukacji; członkini, 2023-obecnie.
- Polskie Towarzystwo Pedagogiczne; Oddział Gdańsk; członkini, 2023-obecnie.
- Zespół Samokształceniowy wspierający działanie Komisji ds. rozwoju Młodych Naukowców KNP PAN; członkini, 2021-2024.
- Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne; członkini, 2017-obecnie.
- Polskie Towarzystwo Pedagogiczne; Oddział Słupsk; członkini, skarbnik, 2017-2023.
- Sopockie Towarzystwo Naukowe, członkini, 2009-2011.

3.7. Członkostwo w redakcjach naukowych monografii

- Obrycka Małgorzata, Piekarski Grzegorz, Sałapata Marta Anna (red.), *Inny. Edukacja równościowa. Tworzenie przestrzeni i warunków dla Innego*, Wydawnictwo IMPULS, Kraków 2020, ISBN 978-83-8095-588-2.
- Dąbrowski Szymon, Obrycka Małgorzata (red.), *Edukacja – Wartości – Kontrowersje,* Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2017, ISBN 978-83-65155-76-4.

3.8. Członkostwo w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism

- „*Karto-Teka Gdańska*", redaktorka stała, przypisany obszar tematyczny: pedagogika, filozofia edukacji, etyka, posthumanizm, 2017-obecnie.
- „Frontiers in Psychology" (sekcja – Evolutionary Psychology), recenzentka, 2025-obecnie.
- Czasopismo „Niepełnosprawność i Rehabilitacja", tytuł przewodni: „Posthumanizmy, rzeczy, pedagogika specjalna i studia o/nad niepełnosprawności/-ą"; red. A. Makowska, M. Jabłoński; artykuły: Trans- i posthumanizm inspiracje i prowokacje dla studiów nad niepełnosprawnością; Technologizacja dobrostanu. W stronę uczestnictwa ludzkich i pozaludzkich aktorów w przeciwdziałaniu zaburzeniom snu; Neomaterializm (Deleuze'a i Guattariego) jako propozycja perspektywy badań nad niepełnosprawnością; recenzentka, 2022.
- Czasopismo „*Rocznik Lubuski*", tom 47, część 1 pt.: *Szkoła w kontradyktoryczności*ach. *Kontradyktoryczności w szkole*; red. E. Bochno, I. Kopaczyńska; recenzentka, 2022.

3.9. Uczestnictwo w zespołach oceniających

- Członkini Komisji ds. Powołania Centrum Badań Społecznych Inkluzja AP, 2020-2022.
- Członkini Komisji ds. Subwencji Badawczych AP, 2020-2022.
- Członkini Komisji ds. Nagród Akademickich AP, 2020-2022.

3.10. Raporty wykonane na zamówienie instytucji publicznych

- *Diagnoza uzależnień behawioralnych*: Miasto Słupsk, Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Pedagogiki, Centrum Badań Społecznych Inkluzja; dr hab. Anna Babicka-Wirkus, prof. AP, dr Małgorzata Obrycka; 2022.
- *Diagnoza problemów uzależnień na terenie Miasta Słupska*: Miasto Słupsk, Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Pedagogiki, Centrum Badań Społecznych Inkluzja; dr hab. Anna Babicka-Wirkus, prof. AP, dr Małgorzata Obrycka; 2021.

3.11. Udział w zespołach eksperckich lub konkursowych

- Ekspertka z ramienia Instytutu Debaty Publicznej w ramach projektu pt.: *„Studencka Akademia Biznesu"*, 2024.
- Ekspertka w ramach projektu pt.: *„Komunikacja w zakresie problematyki niepełnosprawności"*, Fundacja Stwardnienie Rozsiane, 2024/2025.
- Koordynatorka merytoryczna ds. powołania Centrum Badań Społecznych Inkluzja (AP), 2020-2022.
- Członkini Komisji ds. Powołania Centrum Badań Społecznych Inkluzja (AP), 2020-2022.
- Ekspertka merytoryczna w Stowarzyszeniu Akcja Społeczna /SAS/, 2002-2020.

4. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę

4.1. Osiągnięcia dydaktyczne

I. Prowadzone zajęcia dydaktyczne

- *Uniwersytet Gdański*: Metody badań społecznych; Pedagogika rodziny; Psychopedagogiczne i kulturowe uwarunkowania funkcjonowania rodziny; Filozofia wychowania; Umiejętności akademickie; Etyka zawodowa; Etyka zawodu pedagoga; Negocjacje i mediacje; Komunikacja interpersonalna; Komunikacja w edukacji; Nauczyciel jako wychowawca klasy; Rozwój kompetencji komunikacyjnych dla pedagogów; Praca studenta z tekstem naukowym; Kultura języka i umiejętności akademickie; Humanism –

Posthumanism – Transhumanism: pedagogical implications (Erasmus); Pracownia Doktorska pt.: Wychowanie do humanitaryzmu międzygatunkowego; Education for interspecies humanitarianism; Seminarium dyplomowe; Posthumanism, ecology and ethics – principles of sustainable (Erasmus).

- *Akademia Pomorska w Słupsku*: Pedagogika ogólna; Metodologia badań pedagogicznych; Projektowanie i prowadzenie badań naukowych; Podstawy statystyki dla pedagogów; Wnioskowanie statystyczne; Humanism – Posthumanism – Transhumanism: pedagogical contexts; Seminarium dyplomowe.
- *Gdańska Szkoła Wyższa:* Pedagogika ogólna; Teoria kształcenia i wychowania; Dydaktyka; Pojęcia i systemy pedagogiczne; Patologie społeczne; Komunikacja społeczna; Komunikacja interpersonalna; Negocjacje i mediacje; Seminarium dyplomowe.
- *Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim*: Teoria wychowania; Dydaktyka; Psychologia ogólna.
- *Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu*: Etyka zawodowa; Miejsce pedagogiki ogólnej wśród nauk pedagogicznych; Kluczowe ujęcia pedagogiki ogólnej – wymiar historyczny i współczesny; Negocjacje i mediacje w biznesie – case study; Konflikt – wybrane procesy interpersonalne i grupowe; Charakterystyka typowych zjawisk rozwojowych okresu adolescencji.
- *Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu*: Ochrona własności intelektualnej; Wprowadzenie do psychologii; Prakseologia badań zjawisk społecznych.
- *Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku*: Dydaktyka.

II. Promotorstwo prac dyplomowych

- Promotor prac licencjackich – 66;
- Recenzent prac licencjackich – 72;
- Promotor prac magisterskich – 25 / obecnie (2025/2026) promotor 24 prac magisterskich;
- Recenzent prac magisterskich – 23.

4.2. Osiągnięcia organizacyjne

I. Praca organizacyjna

- Członkini Komisji Rekrutacyjnej (UG), 2025.
- Członkini Rady Dyscypliny Instytutu Pedagogiki (UG), przedstawicielka adiunktów, 2024-2028.
- Przewodnicząca Komisji Egzaminacyjnych Prac Dyplomowych: licencjackich i magisterskich (UG), 2024, 2025.
- Członkini Komisji opracowującej wniosek i program studiów na kierunku Pedagogika SDS (AP), profil praktyczny, 2022.
- Członkini Komisji ds. Ewaluacji (AP), 2021-2022.

- Członkini Komisji ds. Jakości Prac Dyplomowych (AP), 2021-2022.
- Członkini Komisji ds. Procesu Dyplomowania (AP), 2021-2022.
- Przewodnicząca Komisji Egzaminacyjnych Prac Dyplomowych: licencjackich i magisterskich (AP), 2021, 2022.
- Członkini Rady Interesariuszy dla kierunku Pedagogika (AP); 2020-2022.
- Przewodnicząca Komisji ds. Badania Rynku Pracy i Monitorowania Karier Zawodowych Absolwentów (AP), 2018-2022.

II. Organizacja konferencji, seminariów i sympozjów naukowych

- Członkini Komitetu Naukowego i Organizacyjnego II Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Dydaktycznej *„Teorie i Praktyki Kultury Gier"*; Szkoła Doktorska Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku, Słowińska Grupa Rybacka; Słupsk, konferencja planowana na: 05-06.05.2026.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Seminarium Międzyuczelnianego pt.: *„O mamie i tacie bąbelka" czyli o współpracy szkoły z rodzicami w narracjach nauczycieli/nauczycielek szkół średnich ogólnokształcących – studium fenomenograficzne*; Pomorska Grupa Badawcza: Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim, Prywatne Liceum Ogólnokształcące im. Zjednoczonej Europy w Słupsku i Szkoła Podstawowa nr 39 w Gdańsku. Wydarzenie pod patronatem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, oddział Gdańsk; Miejsce – Europejskie Centrum Solidarności, Gdańsk 03.04.2025.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Sympozjum Międzyuczelnianego pt.: *„Przełamać stereotyp płci i wszelkie bariery. Sylwetki wybitnych kobiet w „męskim" świecie"*; Uniwersytet Gdański, Pomorska Szkoła Wyższa, Akademia Nauk Stosowanych; Starogard Gdański, 13.03.2024.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Seminariów Naukowych pt.: *„Granice autorytetu. W poszukiwaniu inspiracji dla edukacji XXI wieku"*; poszczególne seminaria: *„Dydaktyczne dyskursy o autorytecie"* – 14 marca, prof. dr hab. Dorota Klus-Stańska (UG); dr hab. Agnieszka Zalewska-Meler, prof. UP; dr Anna Majer (PSW); *„Filozoficzne dyskursy o autorytecie"* – 25 kwietnia, prof. dr hab. Lech Witkowski (UP); dr Łukasz Androsiuk (UP); dr n. hum. Mikołaj Jacek Łuczak (UP); mgr Ewa Kosiedowska; *„Pedagogiczne dyskursy o autorytecie"* – 23 maja; dr Małgorzata Obrycka (UG); dr Marian Pułtuski; dr Piotr Kowzan (UG); dr Szymon Dąbrowski (UP); *„Interdyscyplinarne dyskursy o autorytecie"* – 20 czerwca, prof. dr hab. Daniel Kalinowski (UP); dr Olga Filaszkiewicz (ANS); dr Paweł Śpica (UG); dr Łukasz Jaskuła; Uniwersytet Gdański, Pomorska Szkoła Wyższa, Uniwersytet Pomorski, MOPS w Sopocie, Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne; Biblioteka PAN w Gdańsku, 01.02.-30.06.2024.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Sympozjum Naukowego pt.: *„Pomorskie wykłady filozoficzne. W przestrzeni pytań o przyszłość"*; Centrum Badań

Społecznych Inkluzja, Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne; Gdańsk-Słupsk, 15.09.-15.12.2022.

- Członkini Komitetu Naukowego I Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Metodycznej pt.: *„Teorie i praktyki Kultury Gier Cyfrowych"*; Słupsk, 26-27.05.2022.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego i Naukowego XIII Konferencji Polskiego Forum Choreologicznego pt.: *„Taniec w czasach trudnych"*; Akademia Pomorska: Instytut Pedagogiki, Zakład Psychologii; Polskie Forum Choreologiczne; Słupsk, 11-12.09.2021.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego IV Ogólnopolskiej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej pt.: *„Edukacja Równościowa. Wyzwania – Potrzeby – Możliwości"*; Akademia Pomorska w Słupsku; online, 13.05.2021.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Sympozjum Naukowego pt.: *„Badania naukowe w epoce postprawdy"*, Akademia Pomorska: Zakład Pedagogiki Ogólnej; Pracownia Metodologii Badań Pedagogicznych; online, 28.04.2021.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Sympozjum Naukowego pt.: *„O etyce niezależnej w czasach pandemii"*, Akademia Pomorska: Instytut Pedagogiki, Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne; online, 28.05.2020.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Sympozjum Naukowego pt.: *„Między wiedzą potoczną a naukową: w biografiach uczonych i socjo-pedagogicznych dyskursach"*, Akademia Pomorska: Instytut Pedagogiki, Katedra Pracy Socjalnej; Słupsk, 05.04.2019.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego i Naukowego III Ogólnopolskiej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej pt.: *„Edukacja Równościowa. Wyzwania – Potrzeby – Możliwości"*; Akademia Pomorska: Instytut Pedagogiki; Słupsk, 17-19.10.2018.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Sympozjum Naukowego pt.: *„Między inkluzją a ekskluzją w edukacji. Spór o aksjologię w badaniach społeczno-edukacyjnych"*, Akademia Pomorska: Instytut Pedagogiki, Katedra Pracy Socjalnej; Słupsk, 25.05.2018.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Sympozjum Naukowego pt.: *„Za(nie)dbane przestrzenie aksjologiczne w praktyce edukacyjnej"*, Akademia Pomorska: Instytut Pedagogiki, Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne; Biblioteka PAN Gdańsk, 26.02.2018.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego i Naukowego Konferencji Gdańskiej Szkoły Wyższej pt.: *„Pedagogika pracy"*; Gdańsk, 13.06.2017.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego i Naukowego Konferencji Gdańskiej Szkoły Wyższej pt.: *„Andragogika"*; Gdańsk, 11.06.2016.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego i Naukowego Konferencji Gdańskiej Szkoły Wyższej pt.: *„Diagnoza pedagogiczna wielofunkcyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych. Opieka i wspomaganie – wizja humanistyczna"*; Gdańsk, 10.06.2014.

- Członkini Komitetu Organizacyjnego II Sympozjum Naukowego – Sopockie Forum Młodych *„Dokąd zmierza Świat?”*; Sopot, 29.05.2010.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Mini-konferencji pt.: *„Stymulatory postępu”*; pod patronatem Sopockiego Towarzystwa Naukowego; Sopot, 27.10.2009.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Mini-konferencji pt.: *„Dokąd zmierza Świat?”*; pod patronatem Sopockiego Towarzystwa Naukowego; Sopot, 20.04.2009.
- Członkini Komitetu Organizacyjnego Mini-konferencji pt.: *„Pedagogika religii”*; pod patronatem Sopockiego Towarzystwa Naukowego; Sopot, 20.03.2009.

III. Prowadzenie warsztatów

- Uniwersytet Szczeciński: prowadzenie warsztatów na Ogólnopolskiej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej: *„W świecie większym niż ludzki. Animacja naturykultury”*. Warsztaty pt.: *„Warsztaty z humanitaryzmu”*; Szczecin, 07.06.2022.
- Akademia Pomorska w Słupsku, Centrum Badań Społecznych INKLUZJA, Centrum Edukacyjno-Szkoleniowe Tamari: prowadzenie serii szkoleń dla kadr zachodniopomorskich Centrów Usług Społecznych, pt. *„Usługi Społeczne – teoria i praktyka”*; zgodnie z wymogami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 marca 2020 r., online, 25-26.11.2021.
- Akademia Pomorska w Słupsku: Instytut Pedagogiki. Finansowanie Ministerstwo Edukacji i Nauki w ramach projektu pt.: „Społeczna odpowiedzialność – oddziaływanie regionalnych uczelni wyższych jako czynnika stymulującego międzypokoleniową aktywność społeczną”. Prowadzenie warsztatów pt.: *„Warsztaty z etyki o humanitaryzmie międzyludzkim i międzygatunkowym dla młodzieży licealnej”*; Słupsk, 16-17.09.2021.
- Akademia Pomorska: Instytut Pedagogiki. Prowadzenie warsztatów pt.: *„Warsztaty z etyki o humanitaryzmie międzygatunkowym”*; Słupsk, 17-19.09.2018.
- Akademia Pomorska w Słupsku: Uniwersytet Trzeciego Wieku. Prowadzenie warsztatów pt.: *„Warsztaty z etyki”*; Słupsk, 07.12.2019.
- Gdyński Uniwersytet III wieku. Prowadzenie warsztatów pt.: *„Przemiany cywilizacyjno-kulturowe we współczesnym świecie”*; Gdynia, 10.03.2008.

4.3. Osiągnięcia popularyzujące naukę

- Uniwersytet Gdański: Wydział Biologii: „Pomorska Noc Naukowców – Pomeranian Researchers Night”. Wykład pt.: *„Niezwykłe biografie – jak Rudolf Weigl i wszy ludzi ratowali”*; Gdańsk, 27.09.2024.

- Instytut Debaty Publicznej: udział w debacie eksperckiej realizowanej w ramach zadania publicznego współfinansowanego przez Ministra Nauki. Debata pt.: „*Czy każdy może być przedsiębiorcą*?"; online; 03.12.2024.
- Ambasada Polska RP, Uniwersytet Wileński. Wykład popularno-naukowy pt.: „*Rudolf Weigl – ojczyznę wybiera się tylko raz. Naukowe, tożsamościowe i wojenne wyzwania Polaka z wyboru*"; Litwa-Wilno, 09.06.2024: https://kurierwilenski.lt/2024/06/22/zakonczenie-roku-akademickiego-na-putw-w-wilnie-ojczyzne-wybiera-sie-tylko-raz/.
- Prowadzenie warsztatów pt.: „*Warsztaty z etyki o humanitaryzmie międzyludzkim i międzygatunkowym dla młodzieży licealnej*"; dofinansowanie Ministerstwo Edukacji i Nauki, Słupsk: online, 16-17.10.2021.
- Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Pedagogiki, Katedra Pracy Socjalnej. Otwarte sympozjum naukowe pt.: „*Miedzy wiedzą potoczną a naukową: w biografiach uczonych i socjo-pedagogicznych dyskursach*". Komitet organizacyjny: dr Małgorzata Obrycka (AP), dr Szymon Dąbrowski (AP), dr Anna Majer (AWFiS). Uczestnicy sympozjum: prof. dr hab. Ludwik Kostro (gość honorowy), prof. dr hab. Mirosław Patalon (AP), dr Anna Majer (AWFiS), dr Małgorzata Obrycka (AP), dr Szymon Dąbrowski (AP), dr Łukasz Stankiewicz (Ateneum), dr Agnieszka Małek (UMCS), dr Katarzyna Wajszczyk (UG); Słupsk, 5.04.2019.
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Marii Dąbrowskiej w Słupsku. Otwarte Sympozjum Naukowe pt.: „*Między inkluzją a ekskluzją w edukacji. Spór o aksjologię w badaniach społeczno-edukacyjnych*". Komitet organizacyjny: dr Małgorzata Obrycka (AP), dr Szymon Dąbrowski (AP). Uczestnicy sympozjum: prof. dr hab. Mirosław Patalon (AP), dr Katarzyna Wajszczyk (UG), dr Anna Majer (AWFiS), dr Helena Liwo (UKW), dr Marta Znaniecka (MBSR), dr Marian Pułtuski, dr Szymon Dąbrowski (AP), dr Małgorzata Obrycka (AP). Dofinansowanie: Instytut Pedagogiki Akademii Pomorskiej w Słupsku, Katedra Pracy Socjalnej Akademii Pomorskiej w Słupsku; Słupsk, 25.05.2018.
- Biblioteka Polskiej Akademii Nauk. Wykład otwarty pt.: „*Etyczny intuicjonizm – dylematy etyki niezależnej w praktyce edukacyjnej*"; Gdańsk, 30.01.2017.
- Sopockie Towarzystwo Naukowe, Polska Akademia Nauk (Instytut Oceanologii), Uniwersytet Gdański (Instytut Pedagogiki), Miasto Sopot, Stowarzyszenie Arkana Historii; cykl otwartych wykładów w ramach współorganizowanego „*Forum Młodych Naukowców*" (opiekun naukowy cyklu – doc. dr hab. Tymon Zieliński): mgr Małgorzata Czekaj (UG), *Rola biznesu w rozwoju nauki*; mgr Małgorzata Czekaj (UG), *Edukacja Narodowościowa Chin i jej znaczenie w kreowaniu obywatela przyszłości*; mgr Małgorzata Czekaj, *Między sekularyzacją a desekularyzacją. Przejawy religijności we współczesnej rodzinie* (UG); Instytut Oceanologii PAN oraz Bookarnia – kawiarnia z książką; Sopot 2009-2010.

5. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej

5.1. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych

- Szkolenie: oprogramowanie MAXQDA2022, Professional MAXQDA Trainer Julia Trzcińska, Wrocław-online, 28.04.2022.
- Szkolenie: COST LEAD-ME 2021 Summer School: „*Eye tracking in media accessibility research – methods, technologies and data analyses*"; SWPS University of Humanities and Social Sciences; Warszawa-online, 05-09.07.2021.
- Warsztaty: Diversity PL, pt.: „*Wolność myśli, wyznania i praw kobiet a także dyskryminacja mniejszości w Polsce*", Danuta Sowińska, Słupsk, 20.05.2021.
- Szkolenie: Ministerstwo Edukacji i Nauki: „*System SEDN*"; Warszawa-online; 12.04.2021.
- Kurs: Microsoft: „*Analiza Statystyczna w Excelu*"; Warszawa-online; 26-27.03.2021.
- Szkolenie: „*Ochrona informacji niejawnych*"; Słupsk, 06.04.2021.
- Szkolenie: StatSoft, „*Zaawansowana analiza danych no-code w self-service BI*", Kraków-online, 17.11.2020.
- Szkolenie: Bank Gospodarstwa Krajowego, „*Projekty B+R – jak przygotować się do współpracy z uczelnią*", Słupsk, 09.11.2020.
- Kurs: StatSoft; „*Statistica*", Kraków, 01-02.03.2020.
- Warsztaty: StatSoft, „*Zastosowania statystyki i data mining w badaniach naukowych*", Warszawa, 24.10.2019.
- Warsztaty: VI Konferencja Dydaktyki Akademickiej Ideatorium, „*Tutoring jako droga do rozwoju nauczyciela i studenta*", Uniwersytet Gdański, 26-27.06.2018.
- Warsztaty: VI Konferencja Dydaktyki Akademickiej Ideatorium, „*PowerPoint – wejdź na poziom 2.0*", Uniwersytet Gdański, 26-27.06.2018.
- Warsztaty: StatSoft, „*Zastosowania statystyki i data mining w badaniach naukowych*", Warszawa, 30.11.2017.
- Warsztaty: Ogólnopolska Konferencja Naukowa Edukacja Równościowa: Wyzwania – Potrzeby – Możliwości, „*Obecność kobiet w historii: gdzie się podziały wszystkie bohaterki?*"; 24-25.04.2017.
- Warsztaty: IV Ogólnopolskie Seminarium Metodologii Pedagogiki, „*Praktyka badań pedagogicznych*", Gdańsk 11.05.2010.
- Warsztaty: „*I Ogólnopolskie Warsztaty Metodologii Jakościowych*", Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław, 25.03.2010.
- Kurs Języka Angielskiego; Szkoła SPEAK UP, 2010-2013.
- Kurs Języka Niemieckiego; Szkoła ADLER, 2003-2005.

5.2. Uzyskane nagrody

- Nagroda JM Rektora UG III stopnia za działalność naukową, 2024 rok.
- Nagroda JM Rektora AP III stopnia za działalność naukową, 2022 rok.
- Podziękowanie wraz z premią JM Rektora AP za pracę na rzecz Centrum Badań Społecznych INKLUZJA, 2022 rok.
- List Gratulacyjny Dyrektora Instytutu Pedagogiki AP za poniesiony wkład pracy i wyjątkowe zaangażowanie w powstanie Centrum Badań Społecznych Inkluzja, 2022 rok.
- Podziękowanie JM Rektora AP za działalność organizacyjną, naukową i dydaktyczną, 2021 rok.

BIBLIOGRAFIA

Adamczuk L., Kościół katolicki w Polsce i na świecie. [W:] *Kościół katolicki w Polsce 1918-1990. Rocznik statystyczny,* red. L. Adamczuk, W. Zdaniewicz, GUS – Zakład Socjologii Religii SAC, Warszawa 1991, s. 15-36.

Adamski F., *Małżeństwo i rodzina. Analizy socjologiczne*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1980.

Archer M.S., *Człowieczeństwo. Problem sprawca*, Nomos, Kraków 2013.

Bakke M., *Bio-transfiguracje. Sztuka i estetyka posthumanizmu*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2010.

Bakke M., *Studia nad zwierzętami: od aktywizmu do akademii i z powrotem?*, „Teksty Drugie" 2011, nr 3, s. 193-204.

Baniak J., *Małżeństwo i rodzina w świadomości młodzieży gimnazjalnej na tle kryzysu jej tożsamości osobowej. Studium socjologiczne*, Nomos, Kraków 2010.

Barnett M., *Humanitarianism Transformed*, „Perspectives on Politics" 2005, nr 3(4), s. 723-740.

Bateson G., *Umysł i przyroda – jedność konieczna*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1996.

Bedford T., *Constructing a Transformative Sustainability Pedagogy: Teacher Empowerment for a Sustainable Future*, „Journal of Teacher Education for Sustainability" 2022, t. 24, no. 1, s. 5-18.

Bergson H., *Teksty pedagogiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2017.

Borowik I., Doktór T., *Pluralizm religijny i moralny w Polsce. Raport z badań*, Nomos, Kraków 2001.

Braidotti R., *Po człowieku,* PWN, Warszawa 2014.

Budniak A., *Edukacja społeczno-przyrodnicza dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym. Podręcznik dla studentów*, Impuls, Kraków 2017.

Capra F., *Punkt zwrotny: nauka, społeczeństwo, nowa kultura,* Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987.

Cedefop, *Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (2024)*: źródło: https://www.cedefop.europa.eu/pl (dostęp: 07.08.2025).

Chutorański M., *Nie (tylko) ludzkie wymiary edukacji. W stronę pedagogiki nieantropocentrycznej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2020.

Chutorański M., *Postawić świat w centrum! (Post)humanistyczna wyobraźnia pedagogiki*, „Er(r)go" 2014, nr 48, s. 119-134.

Dale A., Newman L. (2005). *Sustainable development, education and literacy*. „International Journal of Sustainability in Higher Education", t. 6, nr 4, 2005, s. 351-362: file:///C:/Users/Administrator/Downloads/sustainabledevelopmentandeducation.pdf (dostęp 20.03.2025).

Datta A., *A Conversation on "Ecology, Extinction, and Posthumanism" with Claire Colebrook*. „Hypatia" 2025, s. 1-15, publikacja online: doi:10.1017/hyp.2024.82.

Domecka M., *Wprowadzenie do polskiego tłumaczenia książki Margaret S. Archer Człowieczeństwo. Problem sprawstwa*, Nomos, Krakow 2013, s. XLI-LIV.

Dziaczkowska L., *Czym jest pedagogika integralna?*, „Roczniki Pedagogiczne" 2019, nr 1, s. 9-20.

Elton C., *Animal ecology (with new introductory material by M.A.Leibold and J.T.Wootton*, The University of Chicago Press, Chicago-London 2001.

Fassin D., *Humanitarianism as a Politics of Life*, „Public Culture" 2007, nr 19(3), s. 499-520: https://www.ias.edu/sites/default/files/sss/pdfs/Fassin/Humanitarianism-as-politics-life.pdf (dostęp: 14.08.2025).

Garbowski M., *Transhumanizm: geneza – założenia – krytyka*, „Ethos" 2015, nr 3(111), s. 23-41: file:///C:/Users/Administrator/Downloads/tomaszgorka,+Garbowski.pdf (dostęp: 25.03.2025).

Gizowski M., Mamiedow P., Piecuch I., *Pedagogika w ochronie planety Ziemia*, „Rocznik Ochrona Środowiska" 2016, t. 18, s. 352-371.

Godoń R., *Etyka i kształcenie. O integralności doświadczenia pedagogicznego*, „Chowanna" 2016, nr 1(46), s. 89-99.

Gola B., *Etyka środowiskowa w edukacji ekologicznej*, Impuls, Kraków 2018.

Gola B., *Pedagogika ekologiczna w czasach antropocenu i antropocentryczna narracja w podręcznikach szkolnych*, „Postscriptum polonistyczne" 2023, t. 31 (1), s. 1-17.

Grandisoli E., Jacobi P.R., *Sustainability Pedagogy: Effects and Impacts on High School Students' Knowledge, Behaviour Intention and Actual Behaviour about Sustainability*, „World Journal of Education" 2020, t. 10, nr 6, s. 23-34: https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1284466.pdf (dostęp: 21.06.2025).

Grelowska W., *Wartości pedagogiki humanistycznej i ich znaczenia dla wspólnej edukacji w opiniach badanej młodzieży*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły im. Witelona w Legnicy" 2019, nr 31(2), s. 53-63.

Guattari F., *The Three Ecologies*, The Athlone Press, London and New Brunswick 2000.

Harari Y.N., *Nexus. Krótka historia informacji. Od epoki kamienia do sztucznej inteligencji*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2024a.

Harari Y.N., *Sapiens. Od zwierząt do bogów*, Wydawnictwo Literackie, Warszawa 2024b.

Haraway D.J., *When Species Meet*, University of Minnesota Press, Minneapolis-London 2008.

Hassan I. H., *The Postmodern Turn. Essays in Postmodern Theory and Culture*, Ohio State University Press, Columbus 1987.

Herbart J.F., *Pedagogika ogólna wywiedziona z celu wychowania*, Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa 2007.

Hessen, S., *Podstawy pedagogiki*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1997.

Hołub G., *Człowiek a świat naturalny. Wokół koncepcji egalitaryzmu gatunkowego Paula W. Taylora*, „Logos i Etos" 2012, nr 1(32), s. 105-126.

Hoły-Łuczaj M., *Radykalny nonantropocentryzm. Martin Heidegger i ekologia głęboka*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, Warszawa–Rzeszów 2018.

Huntjens P., *Towards a Natural Social Contract. Transformative Social-Ecological Innovation for a Sustainable, Healthy and Just Society*, Springer International Publishing, Cham 2021.

Jakubiak K., *Współdziałanie rodziny i szkoły w pedagogice II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej szkoły Pedagogicznej, Bydgoszcz 1997.

Kahl D.H., Atay A., *Climate Change Denial Messages as Post-Truth*, „Journal of Communication Pedagogy" 2025, vol. 9, 77–83.

Kalinowski D., Uwagi wstępne. [W:] *Ekologia w dyskursie. Źródła, cechy, zadania*, red. D. Kalinowski, A. Syta, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, Słupsk 2021, s. 7-12.

Karpińska A., Borawska-Kalbarczyk K., Szwarc A., Wprowadzenie. [W:] *Edukacja w przestrzeni społecznej – paradygmaty zmian*, red. A. Karpińska, K. Borawska-Kalbarczyk, A. Szwarc, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2021, s. 13-18.

Kasprzak E., Michalak M., Minda M., *Kwestionariusz kształtowania pracy – KKPracy. Polska adaptacja narzędzia,* „Psychologia społeczna" 2017, tom 12, nr 4(43), s. 459–475: https://czasopismo.badania.net/wp-content/uploads/2018/02/Kasprzak_Michalak_Minda_PS_4_2017.pdf (dostęp: 14.08.2025).

Kawula S., Pedagogika społeczna jako subdyscyplina naukowa i kręgi jej działalności. [W:] *Pedagogika społeczna: dokonania – aktualność – perspektywy*, red. S. Kawula, Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 13-48.

Kawula S., Przedmowa. [W:] *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki,* S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 11-12.

Kawula S., Wstęp. [W:] *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki,* S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 13-20.

Klus-Stańska D., Dzieciństwo wirtualnej mocy. [W:] *Światy dziecięcych znaczeń*, red. D. Klus-Stańska, Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa 2004.

Kopciewicz L., *Jan Jakub Rousseau w naturze,* „Problemy Wczesnej Edukacji" 2015, nr 11/2(29), s. 53-66.

Kopnina H., *Education for the future? Critical evaluation of education for sustainable development goals*, „The Journal of Environmental Education" 2020, vol. 51, nr. 4, s. 280-291.

Komeński J.A., *Wielka dydaktyka*, oprac. B. Suchodolski, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1956.

Kotarbiński T., *Hasło dobrej roboty*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1975.

Kotarbiński T., Medytacja sentymentalna. [W:] *Pisma etyczne*, red. P. J. Smoczyński, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s. 399-404.

Kotarbiński T., *Studia z zakresu filozofii, etyki i nauk społecznych*, Wrocław-Warszawa-Kraków, Ossolineum 1970.

Kostyło P., *Intuicja jako nagroda za wysiłek intelektualny*, „Karto-Teka Gdańska" 2018, nr 1(2), s. 76–87.

Kruk J., Przestrzeń i rzeczy jako środowisko uczenia się. [W:] *Dydaktyka i jej paradygmaty. Różnorodne światy szkoły*, red. D. Klus-Stańska, PWN, Warszawa 2024, s. 121-150.

Kulik R., *Dlaczego antropocentryzm jest kompromitujący?*, „Dzikie Życie" 2010: https://dzikiezycie.pl/archiwum/2010/wrzesien-2010/dlaczego-antropocentryzm-jest-kompromitujacy (dostęp: 07.08.2025).

Kwaśnica R., Ku dialogowi w pedagogice. [W:] *Ku dialogowi w pedagogice: VI Forum Pedagogów Wrocław, październik 1993*, red. R. Kwaśnica, J. Semków, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1995, s. 11-27.

Kwieciński Z., Dziesięciościan edukacji (składniki i aspekty – potrzeba całościowego ujęcia). [W:] *Wprowadzenie do pedagogiki. Wybór tekstów,* red. T. Jaworska, R. Leppert, Impuls, Kraków 1998, s. 37-48.

Latour B., *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*, Oxford University Press, Oxford 2005.

Lazari-Pawłowska I., *Etyka Gandhiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1965.

Lazari-Pawłowska I., Zwierzę nie jest rzeczą. [W:] *Etyka. Pisma wybrane*, red. P.J. Smoczyński, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992, s. 15-31.

Lejman J., *Człowiek a zwierzę. Biologiczne i kulturowe źródła antropocentryzmu*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny" 2015, tom XI, s. 283-293.

Leppert R., *Tożsamość jako zadanie– narracja emancypacyjna*, „Studia Edukacyjne" 2018, nr 49, s. 107-120: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/se/article/view/25940/23694 (dostęp: 20.05.2025).

Łukaszewicz R.M., Leksicka K., *Aneks do skryptu dydaktycznego struktury modelu i rozwiązań praktycznych eksperymentalnego i innowacyjnego projektu Wrocławska Szkoła Przyszłości*, Fundacja Wolne Inicjatywy Edukacyjne, Wrocław 2020.

Łukaszewicz R.M., *„Leczenie głupoty" i... czyli Salony Edukacji Ekologicznej NATURAmy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1996.

Miąsko Z., *Godność cyfrowa jako nowe dobro osobiste – jak nadążyć za rewolucją technologiczną?*: Godność cyfrowa jako nowe dobro osobiste – jak nadążyć za rewolucją technologiczną?: https://www.prawo.pl/prawo/godnosc-cyfrowa-jako-nowe-dobro-osobiste-jak-nadazyc-za-rewolucja-technologiczna,534511.html (dostęp: 22.08.2025).

Mainzer K., *Poznawanie złożoności: obliczeniowa dynamika materii umysłu i ludzkości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.

Makowska A., Chutorański M., *Pedagogika rzeczy. Kontynuacje. Otwarcia. Wprowadzenie*, „Parezja" 2019, nr 1(11), s. 5-11: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/8892/1/Parezja%20_1__2019__A_Makowska_M_Chutoranski_Pedagogika_rzeczy_Kontynuacje_Otwarcia_Wprowadzenie.pdf (dostęp 06.07.2025).

Marcol K., Dekonstrukcja stałości i refleksja posthumanizmu. Sprawozdanie z SIEF2021 15th Congress, Helsinki, Finlandia, 19–24 czerwca 2021, „Studia Etnologiczne i Antropologiczne" 2022, t. 21(2), nr 2, s. 1-3.

Mariański J., *Emigracja z Kościoła. Religijność młodzieży polskiej w warunkach zmian społecznych*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008.

Marzec A., *Antropocień: filozofia i estetyka po końcu świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021.

Mendel M., *Poza humanizm: transformacyjna i regeneratywna praca socjalna jako czuła pedagogika publiczna*, „Praca socjalna" 2022, nr 3(37), s. 59-72.

Męczkowska A., *Fenomenografia jako podejście badawcze w obszarze studiów edukacyjnych*, „Kwartalnik Pedagogiczny" 2003, nr 3(189), s. 71-89.

Michalak R., Parczewska T., *(Nie)obecność outdoor education w kształceniu szkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019.

Michalski Ł., *Urzeczywistnienie. Historia wychowania w kontekście „powrotu do rzeczy"*, „Parezja" 2019, vol. 1, s. 43-59.

Miller R., *Socjologia, wychowanie, psychoterapia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981.

Milerski B., Pedagogika religii. [W:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t.1, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, PWN, Warszawa 2008, s. 261-277.

Młynarczuk-Sokołowska A., Szostak-Król K., Kooperatywne uczenie się jako edukacyjna strategia na rzecz inkluzji i różnorodności. [W:] *Różnorodność. Twórcza aktywność. Inkluzja w edukacji*, red. A. Młynarczuk-Sokołowska, K. Szostak-Król, Szkoła Podstawowa nr 26 w Białymstoku im. S. Staszica Białystok-Fundacja Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, s. 36-44.

More M., A Letter to Mother Nature. [W:] The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future, red. M. More, N. Vita-More, Wiley-Blackwell, Chichester 2013, s. 449–450.

Mróz A., Ocetkiewicz I., Creativity for Sustainability: How Do Polish Teachers Develop Students' Creativity Competence? Analysis of Research Results, „Sustainability" 2021, t. 13(2), s. 1-20.

Nielsen J., Pernice K., *Eye-tracking Web Usability*, New Riders, Berkeley 2010.

Noticias Ambientales, *Milan, a pioneer in allowing pets' ashes to rest with their owners,* 2025: Milan, a pioneer in allowing pets' ashes to rest with their owners - Noticias Ambientales (dostęp 20.03.2025).

Nowak-Dziemianowicz M., *Narracyjne możliwości pedagogiki a kryzys kultury i wychowania*, „Forum Oświatowe" 2013, nr 3(50), s. 35-60.

Nowak-Dziemianowicz M., *Szkoła jako przestrzeń uznania*, PWN, Warszawa 2020.

Ober J., Dylak J., Gryncewicz W., Przedpelska-Ober E., *Sakkadometria – nowe możliwości oceny stanu czynnościowego ośrodkowego układu nerwowego*, „Nauka" 2009, nr 4, s. 109–135.

Obrycka M., *W stronę posthumanizmu. O wychowaniu do humanitaryzmu międzygatunkowego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.

Ogrodnik B., Kulik R., Skubała P. (red.), *Filozofia, psychologia i ekologia w edukacji dla zrównoważonego rozwoju,* Śląski Ogród Botaniczny, Mikołów 2010.

Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa 2007.

Olsen B., *W obronie rzeczy. Archeologia i ontologia przedmiotów*, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2013.

Parczewska T., *Placówka leśna jako miejsce łączenia dzieci z naturą. Jakościowe studium przypadku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2023.

Patalon M., *Pedagogika ekumenizmu. Procesualność jako paradygmat interkonfesyjnej i interreligijnej hermeneutyki w ujęciu Johna B. Cobba, Jr.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007.

Pawlak A.F., *Antropologia technologii jako antropologia przyszłości*, „Zeszyty Wiejskie" 2024, t.1, s. 307-318.

Pernice K., Nielsen J., *Eyetracking Methodology. How to Conduct and Evaluate Usability Studies Using Eye-tracking*, Nielsen Normal Group, Fremont 2009.

Petrażycki L., *O nauce, prawie i moralności,* Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985, s. 267–276.

Rayner K., *Eye Movements in Reading and Information Processing: 20 Years of Research*, „Psychological Bulletin" 1998, nr 124(3), s. 372–422.

Rogalska-Morasińska A., *Edukacja międzykulturowa na rzecz zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.

Rogers C.R., *Sposób bycia*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2012.

Rogowski C., *Przyszłość nauki religii w polskiej szkole szanse i zagrożenia. Studium pedagogicznoreligijne*, Akademia Nauk Społecznych i Medycznych, Lublin 2025.

Rubacha K., Edukacja jako przedmiot pedagogiki i jej subdyscyplin. [W:] *Pedagogika,* t.1, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, PWN, Warszawa 2008, s. 21-33.

Scarfe A.C., Introduction. The Adventure of Education. [W:] *The Adventure of Education. Process Philosophers on Learning,teaching and Research*, red. A.C. Scarfe, Brill Academic Pub, Amsterdam–New York 2009, s. 1-21.

Schulz R., *Całość i struktura jako kategorie systemowego oglądu edukacji*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2020.

Shapiro J., *Nowe cyfrowe dzieciństwo. Jak wychowywać dzieci, by radziły sobie w usieciowionym świecie*, Mamania, Warszawa 2020.

Sharon T., *Human Nature in an Age of Biotechnology. The Case for Mediated Posthumanism*, Springer, Dordrecht 2014.

Sikorski M., *Kompetencje komunikacyjne nauczycieli*, „Colloquium" 2010, rocznik 2, s. 155-172.

Skubała P., Człowiek wobec tajemnicy życia na Ziemi. Spojrzenie ekologa na współczesną edukację. [W:] *Filozofia, psychologia i ekologia w edukacji dla zrównoważonego rozwoju,* Śląski Ogród Botaniczny, Mikołów 2010, s. 113-169.

Słownik wyrazów obcych, red. J. Tokarski, PWN, Warszawa 1980.

Smolbik-Jęczmień A., *Kształtowanie własnej kariery zawodowej w kontekście wielopokoleniowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2017.

Smuts J.C., *Holism and Evolution,* Macmillan-CO, London 1936.

Spiegelaar N., *Sustainability pedagogy: Understanding, exploring and internalizing nature's complexity and coherence,* „Frontiers in Psychology" 2023, t. 1, s. 1-16: file:///C:/Users/Administrator/Downloads/fpsyg-13-922275.pdf (dostęp: 20.02.2025).

Starnawski W., *Paradygmat humanistyczny w pedagogice*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne" 2016, nr 27, s. 11-24.

Stolińska A., Andrzejewska M., *Metodologiczne aspekty stosowania techniki eye trackingowej w badaniach edukacyjnych*, „Przegląd badań edukacyjnych" 2017, nr 24 (1), s. 259–276

Strzałko, J., Mossor-Pietraszewska, T. (red.), *Kompendium wiedzy o ekologii*, PWN, Poznań 2006.

Suchodolski B., Wojnar I., *Humanizm i edukacja humanistyczna. Wybór tekstów*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1988.

Szkudlarek T., Wstęp. O założeniach projektu badawczego „Dyskursywna konstrukcja podmiotu w wybranych obszarach kultury współczesnej", o pojęciu podmiotu i o strukturze tej książki. [W:] *Dyskursywna konstrukcja podmiotu. Przyczynek do rekonstrukcji pedagogiki kultury*, M. Cackowska, L. Kopciewicz, M. Patalon, P. Stańczyk, K. Starego, T. Szkudlarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2012, s. 7-25.

Sztobryn S., Historia wychowania. [W:] *Pedagogika. Podstawy nauk o wychowaniu*, t.1, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2015, s. 1-77.

Szyszko-Bohusz A., *Pedagogika holistyczna,* Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989.

Śliwerski B., Istota i przedmiot badań teorii wychowania. [W:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki,* t.2, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, PWN, Warszawa 2007, s. 16-27.

Śliwerski B., *Pedagogika holistyczna. Studium z perspektywy metanauk społecznych*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2020.

Śliwerski B., Wprowadzenie do pedagogiki. [W:] *Pedagogika: podstawy nauk o wychowaniu,* t.1, red. B. Śliwerski, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2015, s. 79–113.

Taylor P.J., Buttel F.H., *How do we Know we have Global Environmental Problems? Science and the Globalization of Environmental Discourse*, „Geoforum" 1992, nr 3, vol. 23, s. 405-416.

Tchorzewski A.M., *Funkcje edukacyjne rodziny. Studium diagnostyczno-anagnostyczne*, WSP, Bydgoszcz 1990.

Tuszyńska L., *Edukacja środowiskowa w działaniach społeczności lokalnych*, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa" 2022, 2(78), s. 26-40.

Uexküll J.J. von, Kriszat G., *Pasaże ku światom zwierząt i ludzi. Książka z obrazkami niewidzialnych światów,* Warszawa 2016: https://www.academia.edu/26729238/Jakob_von_Uexk%C3%BCll_Georg_Kriszat_Pasa%C5%BCe_Ku_%C5%9Awiatom_Zwierz%C4%85t_i_Ludzi#loswp-work-container (dostęp 25.05.2025).

Vare P., Lausselet N., Rieckmann M. (red.), *Competences in Education for Sustainable Development: Critical Perspectives*, Springer 2022.

Vinn O., *How to solve the problem of inherited behavior patterns and increase the sustainability of technological civilization*, „Frontiers in Psychology" 2025, t. 16, s. 1-4.

Vives J.L., *O podawaniu umiejętności*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław – Warszawa – Kraków 1968.

Waldau P., *Animal Studies. An introduction*, Oxford University Press, Oxford 2013.

Wall F. de, *Bystre zwierzę. Czy jesteśmy dość mądrzy, aby zrozumieć mądrość zwierząt?*, Copernicus Center Press, Kraków 2020.

Welsch W., *Nasza postmodernistyczna moderna,* Oficyna Naukowa, Warszawa 1998.

Wielki słownik języka polskiego: https://wsjp.pl/haslo/podglad/110832/humanitaryzm (dostęp: 14.08.2025).

Więckowska K., *O nowej humanistyce z prof. dr hab. Ewą Domańską rozmawia Katarzyna Więckowska*, „Litteraria Copernicana" 2011, nr 2(8), s. 221.

Wiktorowicz J., Warwas J., Pokolenia na rynku pracy. [W]: *Pokolenia – co się zmienia? Kompedium zarządzania multigeneracyjnego*, red. J. Wiktorowicz, J. Warwas, M. Kuba, E. Staszewska, P. Woszczyk, A. Stankiewicz, J. Kliombka-Jarzyna, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 19-37.

Witkowski L., *Historie autorytetu wobec kultury i edukacji*, Impuls, Kraków 2011.

Witkowski L., *Whitehead. Naddania i [w]zrosty dla humanistyki i edukacji*, Adam Marszałek, Toruń 2024.

Wolter E., *Edukacja ekologiczna w Drugiej Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2013.

Wolter E., *Wychowanie ekologiczne na łamach polskich czasopism wydawanych w II Rzeczypospolitej (1918-1939). Studium hermeneutyczno-krytyczne z historii edukacji*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia Sandomierz, Warszawa 2024.

Wrzesniewski A., Dutton J.E., „Crafting a job: revisioning employees as active crafters of their work", Academy of Management Review 2001, nr 26, s. 179–201.

Zajadło J., *Dylematy humanitarnej interwencji. Historia – etyka – polityka – prawo*, Arche, Gdańsk 2005.

Zamojski P., *Pytanie o cel kształcenia – zaproszenie do debaty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2010.

Zarządzenie Ministra Edukacji z dnia 20 grudnia 2024 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw Edukacji Klimatycznej.

Zintegrowany System Kwalifikacji, *Czym są kompetencje transwersalne?*, 2025: https://kwalifikacje.edu.pl/czym-sa-kompetencje-transwersalne/ (dostęp: 07.08.2025).

Małgorzata Olszycka
.....
(podpis wnioskodawcy)